

משטרה והיסטוריה
Police & History

כתב העת משטרה והיסטוריה עוסק בחקר השיטור, אכיפת החוק וביטחון הפנים
בארץ ישראל, משלהי התקופה העות'מאנית ואילך. המאמרים בו עוברים שיפוט
עמיתים, והוא מתפרסם אחת לשנה.

בית מורשת משטרת ישראל

משטרה והיסטוריה

גיליון מס' 3
תשפ"ב 2021

All Rights Reserved
Copyright © 2021

כל הזכויות שמורות
© תשפ"ב

אין להקליט, לשכפל, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו
בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני (לרבות צילום והקלטה) ללא אישור בכתב
מאת משטרת ישראל

עורכות: לילך רוזנברג־פרידמן ונעמי לבנקרון
עריכה לשונית: דניאלה רפאלי
עיצוב הכריכה: שלומי שטרית
עיצוב גרפי: סטודיו באטה, אוקסנה קרבצוב

נדפס בישראל
ISSN 2664-2077
Printed in Israel

ועדה אקדמית: ד"ר טל יונתן־זמיר, פרופ' אסף לחובסקי, פרופ' אורית רוזין,
ד"ר ענת שטרן, פרופ' יגאל שפי

תמונת השער: שוטרות, שנת 9-1948, צלם לא ידוע, אוסף בית מורשת משטרת ישראל.
התמונה בשער האחורי: חניכות בקורס שוטרות, בית הספר הארצי של משטרת ישראל בשרעם,
1968. צלם: משה מילנר, אוסף התצלומים הלאומי.

תוכן העניינים

7	כותבות וכותבי המאמרים .....
	מבוא
9	לילך רוזנברג־פרידמן ונעמי לבנקרון .....
	פורצות מחסומים: שילוב לוחמות במשמר הגבול (1998-1995)
19	שלומי שטרית.....
	בין הוקעה לחמלה, בין נשות העולם לנשות ישראל: דימויי נשים בירחון המשטרה (1957-1953) 9-9-9
51	רועי אירני .....
	"הקרב על עזה נגמר - הקרב על תל אביב החל": אכיפת חוקי הזנות בתל אביב על ידי משמר הגבול (1973-1972)
81	יוסף אוחיון.....
	החשודה המיידית: משטרת ישראל חוקרת המתת תינוקות בידי אימהותיהם ונטישתם (1968-1948)
109	נעמי לבנקרון.....
155	תקצירים באנגלית .....

החשודה המיידית: משטרת ישראל חוקרת המתת תינוקות בידי אימהותיהם ונטישתם (1948-1968)

נעמי לבנקרון*

מארי פראר, פועלת ניקיון בת שש עשרה,
כחושה, חולת רככת, מכוערת ויתומה,
שום תיק במשטרה עד כה,
היא אשמה בזה שהיא רצחה תינוק,
והפרטים כדלקמן.¹

המתת תינוקות בידי אימהותיהם היא עבירה בעלת שורשים תרבותיים, חברתיים ודתיים, ובעיקר מגדריים, עמוקים, וכך גם פעולות האכיפה נגדה. המאמר עוסק בחקירות המשטרה בעבירות של המתת תינוקות בידי אימהותיהם שהתרחשו בישראל בשני העשורים הראשונים לקיומה. חקירות אלה נשענו על נורמות חברתיות שדחפו נשים לביצוע העבירה, ויצרו את דמותה של "החשודה המיידית" בעיני השוטרים, שהתמקדו בחיפושיהם אחר נשים הרות שהיו רווקות, "מפוקפקות" מוסרית, גרושות או אלמנות שילדו זמן קצר טרם אותרה הגופה. לצורך השלמת החקירות התבססה המשטרה על עולם המדע: נתיחה פתולוגית של גופות התינוקות לשם הכרעת גורמי המוות ונסיבותיו, בדיקה גניקולוגית לנשים החשודות שנועדה לקבוע אם ילדו לאחרונה, ובדיקת מצבן הנפשי בזמן העבירה

* פוסט דוקטורנטית בפקולטה למשפטים של אוניברסיטת בראילן. תודה לעודד היילברונר, לילך רוזנברג-פרידמן, שלומי שטרית והשופטת האנונימית על הערותיהם לטיוטה מוקדמת של המאמר; לשחר לוי על עזרתו באיתור מקורות ארכיוניים שחשיבותם לא תסולא בפז; ולפורום חוקרי ישראל במכון לחקר הציונות וישראל ע"ש חיים וייצמן, על שסייעו בגיבוש שאלות ותובנות לאחר הרצאה בנושא בפורום. תודה אחרונה אני חבה לשרה אבילוב, על אינ-ספור הדרכים הצבעוניות שבאמצעותן יצקה משמעות יצירתית לאמרה השחוקה שלפיה אם אין קמח אין תורה. ברטולד ברכט "מארי פראר" גלות המשוררים: מבחר שירים 1914-1956, 29 (ה' בנימין מתרגם התשל"ח) (להלן: מארי פראר).

ובזמן החקירה והמשפט בידי פסיכיאטרים. ההתחקות אחר חקירות אלה של המשטרה מאפשרת מסע מסקרן בנבכי החברה הישראלית בשנותיה המעצבות: בין חדרי הלידה לבין המכון הפתולוגי, בין העיר למעברה, ובין הנורמות התרבותיות לבין דינן של הנשים שחרגו מגבולות הנורמות הללו; בין תפיסות מגדריות המעצבות את החברה לבין עבודת המשטרה הנדרשת לפעול על פי החוק והמשפט.

מבוא

המתת תינוקות בידי אימהותיהם התקיימה משחר ההיסטוריה. ספרות מחקרית ענפה שבחנה עבירה זו לאורך המאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים, בעיקר בבריטניה, קבעה זה מכבר כי המתת ילדים בידי אימותיהם ונטישתם התאפיינה בהיגיון מארגן מובהק, אשר נשען על שורשים תרבותיים, חברתיים, דתיים ומשפטיים עמוקים. לפיכך, העבירה זכתה ליחס דואלי מצד מערכת אכיפת החוק: לצד אופייה כעבירה פלילית חמורה, היו השופטים מודעים למצוקות שהובילו נשים לביצועה, הם חשו חמלה כלפיהן ונטו לענישה מקלה. העבירה התקיימה גם במדינת ישראל בשני העשורים הראשונים לקיומה, ובהם מתמקד המחקר. על אף המעמד החשוב שהוענק לילודה בישראל בתקופה זו ועל אף חומרת העבירה, התייחסו השופטים בחמלה כלפי האימהות, מתוך הבנת הרקע לביצועה, יחס שעליו עמדתי במחקר קודם.² המחקר הנוכחי יוקדש לחקירות המשטרה בתיקים אלה, לרבות הניסיון לאיתור החשודות, חקירת עדים ואיסוף ראיות נוספות באמצעות המדע. דמותה של "החשודה המיידית" בעבירות אלה התבססה על היכרות עם נורמות חברתיות שהובילו לביצוע העבירה, ולפיכך התמקדו חקירות המשטרה בנשים הרות שהיו אמורות ללדת בסמוך למועד מציאת הגופה, במיוחד אם היו רווקות; נשים "מפוקפקות"; ונשים גרושות או אלמנות. בנוסף, נחקרו שכנים, בעלי עסקים, רופאים, אחיות ועובדות טיפת חלב שהתגוררו או עבדו באזור שבו נמצאה הגופה. הגופות נשלחו לנתיחה שלאחר המוות והנשים החשודות נשלחו לבדיקות גניקולוגיות בניסיון לאשש או להפריך את הטענה כי ילדו לאחרונה, ולעתים גם לבדיקה פסיכיאטרית בניסיון לקבוע את מצבן הנפשי בעת המעשה ובעת העמדתן לדין.

ההתחקות אחר חקירות אלה של המשטרה מאפשרת מסע מסקרן בנבכי החברה הישראלית בשנותיה המעצבות: בין חדרי הלידה לבין המכון הפתולוגי, בין העיר למעברה, בין הנורמות התרבותיות-חברתיות לבין דינן של הנשים שחרגו מגבולות הנורמות הללו,

Orna Alyagon-Darr & Nomi Levenkron, *Infanticide and the Life-Threatening Abandonment of Children in Israel's State-Building Era (1948-1968)* (ISRAEL STUDIES, forthcoming) (להלן: Alyagon-Dar & Levenkron).

ובין תפיסות מגדריות לבין עבודת משטרה שאמורה להתנהל על פי כללים ברורים. מסע זה של חוקרי המשטרה הוא שיעמוד במרכזו של המאמר. חלקו הראשון יבחן את העבירה של המתת תינוקות במהלך המאה התשע־עשרה ובראשית המאה העשרים במערב אירופה ובעיקר בבריטניה: מאפייניה, מניעה, היחס כלפיה והדרך שבה נחקרה בידי המשטרה. אף שהמאמר מתמקד בעבירות שבוצעו בישראל של שנות החמישים והשישים, ניתוח ההיסטוריה המקומית מצריך הבנה של הקשרים גלובליים, וניתוח השוואתי של הדרך שבה פותחו והוטמעו שתלים משפטיים³ ופרקטיקות משטריות⁴ בין תרבויות שונות. חלקו השני של המאמר יעסוק במאפייני העבירה הייחודיים לישראל בשנותיה הראשונות. תחילה אציג את הרקע ההיסטורי שיצר את ההיגיון המארגן המקומי לביצועה, על רקע העלייה ההמונית, התפתחות מוסדות המדינה, והתעצבות החיים החברתיים והתרבותיים בה. לאחר מכן אתמקד בנשים שביצעו אותה, בניסיון להבין את הגורמים שהניעו אותן לביצוע העבירה.

חלקו השלישי של המאמר יתמקד בחקירת העבירה במשטרה, תוך אימוץ פרקטיקות מדעיות לצד פיתוח מנגנוני איסוף מידע בקרב אזרחים. תחילה אבחן את המסגרת הנורמטיבית שעוצבה בחקיקה, אך עיקר הפרק יתמקד בתהליכי החקירה, החל בשלב קבלת התלונה, דרך שיטות חקירתם של העדים, וכלה בשלב גביית ההודאה.

מתודולוגיה

מאמר זה מבקש להצטרף למספר מתרחב והולך של מחקרים הבוחנים את ההיסטוריה הישראלית מן השוליים ולא מן המרכז. זאת, בהנחה כי לא ניתן להבין במלואם את חייהם של אלה אשר נולדו מן הים, מבלי להכיר את מסלול חייהם הקצר של מי שהוטבעו מייד לאחר לידתם בין גליו; וכי לצד מי שהלכו בשדות, היו גם מי שננטשו למות שעות ספורות לאחר הלידה בחורשות, בוואדיות ובמערות.

שלושה סוגי מקורות עיקריים שימשו אותי לצורך המחקר. בארכיון המדינה אותרו עשרים תיקי משטרה: מתוכם, שמונה שכללו תיעוד עשיר של הודעות, תמונות ופעולות חקירה נוספת, וכן 12 תיקים נוספים שכללו מידע חלקי בלבד. בנוסף, אותרו חמישה פסקי דין של נאשמות שהמיתו את ילדיהן או נטשו אותם בנסיבות מסכנות חיים, ומאות מאמרי עיתונות, שאפשרו התחקות אחר מקרים שלא הותירו זכר ארכיוני, ותיעדו הלכי רוח ציבוריים ביחס לעבירה. לרוב היו אלה ידיעות קטנות הדחוקות בעמודים פנימיים, שתיארו היכן וכיצד נמצאה גופת התינוק, גילו המשוער ומינו, עובדה הממחישה את

3 יעל ברוידא "משפט ומגדר בתקופת המנדט" ישראל 18-19, 287 (2011).

4 שלומי שטרית "בשוטר תלוי הדבר...": משטרת ישראל ואמון הציבור 1948-1953 "משטרה והיסטוריה" 50, 1 (2019).

היותו של אירוע זה חלק מהשגרה בתקופה זו. מבין 79 המקרים שאותרו מתוך מכלול המקורות, וזוהו בוודאות כהמתה או כניסיון לביצועה, הקבוצה הגדולה ביותר (53) הייתה של תינוקות שהומתו מייד לאחר הלידה.

נוסף על כך, התבססתי על שני מחקרים אקדמיים שהתמקדו בנשים שעמדו לדיון,⁵ וכן על ספרו של השופט חשין על חוק האימוץ שכלל דוגמאות מגוונות למקרים אלה.⁶ המאמרים התמקדו בניחוח המבוסס על הקרימינולוגיה הקלאסית תוך התעלמות ממצוקות חברתיות,⁷ לצד גישה שניתן להגדיר כ"קרימינולוגיה לאומית מגויסת" במקרה הישראלי, שבה שימשה הלאומיות גורם רב עוצמה להסתת גורמי הפשיעה מהחברה לפרט.

קשיים מתודולוגיים אחדים השפיעו, בהכרח, על המחקר: אין ספק שלא כל המקרים נחשפו, ולא כל האימהות אותרו. השיפוטיות המוסרית שנלוותה בתקופה זו באופן טבעי לדיון ביחסי מין והיריון מחוץ לנישואים, כמו גם החשש מפני העמדה לדיון, הפחיתו את מידת הנכונות לדווח על אודות מעשים אלה, או לדון בהם. רובם המכריע של תיקי המשטרה שהשתמרו עסקו בהמתת תינוקות בני יומם, לפיכך עיקר המידע הארכיוני שניתן היה להשיג התרכזו בקטגוריה זו, אך השילוב שעולה מתיקי הארכיון וממאמרי העיתונות, מלמד כי המקרים שאותרו מייצגים נאמנה את מאפייני העבירה. קושי אחרון היה איתור קולן של הנשים עצמן, שהושמע תמיד בתיווך חוקר המשטרה, הסנגור, התובע, השופט או העיתונאי, עובדה שהצריכה בדיקה ביקורתית שלו. שמות הנשים שונו על מנת להגן על פרטיותן.

א. המתת תינוקות בידי אימהותיהם ונטישתם במאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים

המתת תינוקות בידי אימהותיהם התקיימה משחר ההיסטוריה אך העיסוק הציבורי, התקשורתי והפוליטי בעבירה גבר מראשית המאה התשע-עשרה. תהליכי התיעוש והעיוור צמצמו את השפעת מסגרות התמיכה והפיקוח המסורתיות – המשפחה, הקהילה והכנסייה – ואת מקומן תפסה האנומיה העירונית. מספר הנשים בעיר גדל,

5 Heinrich Winnik, *The Psychopathology of Infanticide: A Case Study*, 1(2) ISRAEL ANNALS OF PSYCHIATRY AND RELATED DISCIPLINES 293 (1963); Heinrich Winnik & Menachem Horovitz, *The Problem of Infanticide*, 2 BRITISH JOURNAL OF CRIMINOLOGY 40 (1961-1962) (להלן: Winnik & Horovitz).

6 שניאור ז' חשין *ילדי אימוצים* 15-19 (1955).

7 לדיון בביקורת על התיאוריה הקלאסית של הקרימינולוגיה ראו חגית לרנאו *עבריינות ואכיפת חוק: תיאוריה, מדיניות, ביקורת* 44-48 (2016).

ורבות מהן עבדו כמשרתות במשקי בית או במפעלים בעבודה חדגונית ששכרה דל.⁸ מנגנוני המדינה הביורוקרטית שצמחו בתקופה זו עוצבו בהשפעת אידיאולוגיה לאומית. המדינה המודרנית יצרה זיהוי בין אזרחות לנורמטיביות, ודרשה צייתנות, סדר ומשמעת. יחידים וקבוצות שסטו מהנורמה ומהחוק תויגו כמי שמסכנים את הסדר החברתי תוך טשטוש הרקע החברתי והכלכלי להתנהגותם: הדגש הושם על השחקן הבודד, וסטייתו יוחסה לפתולוגיה אישית מולדת.⁹

שינויים נוספים שעיצבו את מאפייני העבירה והיחס כלפיה היו הקמת מרשם האוכלוסין שאפשר מעקב אחר הילודה, וצמיחת תקשורת ההמונים, שאפשרה הפצת מידע במהירות ויצרה פאניקה מוסרית לגבי העבירה. התפתחות הרפואה אפשרה התחקות אחר סיבת המוות, ובכך סייעה לחקירותיה של המשטרה המודרנית בחיפושיה אחר מבצעות העבירה.¹⁰ לפיכך, פרק זה יסקור תהליכים שהתרחשו מאז הקמת המשטרה המודרנית בבריטניה, ועד לעשור השני של המאה העשרים,¹¹ תקופה שבמהלכה בוצעה העבירה בקנה מידה נרחב במדינה זו.¹²

המתת תינוקות הייתה נייר לקמוס ששיקף את תנאי חייהן של נשים, והתבצעה ברובה על רקע גורמים מבניים השלובים זה בזה במרקם שרכיביו חברתיים, כלכליים, דתיים ומגדריים. שני גורמים עיקריים השפיעו על היתכנות ביצועה: האחד, מעמדן החברתי והכלכלי של נשים. בנשים שילדו מחוץ לנישואים דבקה סטיגמה בעיני הדת.¹³ בנוסף, שוק העבודה הציע לנשים מקומות עבודה מועטים יותר, ובשכר נמוך יותר. אם הרו מחוץ לנישואים, במקרה הטוב נאלצו לגדל את התינוק באמצעות משכורת אחת

8 לסקירה מקיפה על מצבן של נשים בריטיות במאה התשע־עשרה ראו, KATHRYN GLEADLE, *BRITISH WOMEN IN THE NINETEENTH CENTURY* (2017).

9 DAVID HORN, *THE CRIMINAL BODY: LOMBROSO AND THE ANATOMY OF DEVIANCE* (2003); Peter Conard, *Medicalization and Social Control*, 18(1) *ANNUAL REVIEW OF SOCIOLOGY* 209 (1992); John Rosecrance, *Compulsive Gambling and the Medicalization of Deviance*, 32(3) *SOCIAL PROBLEMS* 275 (1985).

10 אומנם חקירות משטרה החלו כבר בסוף המאה השמונה־עשרה, ומשטרת לונדון לא עסקה בחקירות בשנים הראשונות לאחר הקמתה, אך מקובל לראות בשנת 1829 את ראשיתו של השיטור המודרני. לפעולות חקירה במתכונת הישנה, ראו J.M. BEATTIE, *THE FIRST ENGLISH DETECTIVES: THE BOW STREET RUNNERS AND THE POLICING OF LONDON, 1750-1840* (2012). המשטרה המודרנית, ראו EMSLEY CLIVE, *THE ENGLISH POLICE: A POLITICAL AND SOCIAL HISTORY* (2014).

11 לדיון בסיבות למיעוט המחקר משנות העשרים ועד שנות השמונים של המאה העשרים, ראו Dar & Levenkron-Alyagon, לעיל ה"ש 2.

12 ELLEN ROSS, *LOVE AND TOIL: MOTHERHOOD IN OUTCAST LONDON 1870-1918* (1993).

13 ראו, Margaret Arnot, *Understanding Women Committing Newborn Child Murder* in *Victorian England, in EVERYDAY VIOLENCE IN BRITAIN 1850-1950* (SHANI D'CRUZE ED., 2000).

בלבד. במקרה הרע פוטרו מעבודתן ונדרשו לעזוב בתים ששכרו.¹⁴ משרתות לא נשואות שהתגוררו בבית המעסיק, התקשו יותר להסתיר היריון ולידה, ומשמעות חשיפתן לרוב הייתה אובדן פרנסה וקורת גג גם יחד.¹⁵

גורם שני לעבירה היה נגישותן המוגבלת של נשים לאמצעי מניעה והפלות. בהיעדר פתרונות מוסדיים רפואיים מסובסדים ונגישים, נשים ניסו לעיתים לסיים היריון לבדן או בעזרת שכנות וחברות, אך לא תמיד הצליחו בכך. גורמים אלה הפכו את העבירה לבעלת מאפיינים מעמדיים מובהקים, שכן נשים ממעמד הפועלים התקשו יותר לממן עלויות גידול ילדים, לבצע הפלות או להסתיר לידה לא רצויה.¹⁶

בספרות המחקרית מצוינות כמה תתי-קבוצות של העבירה.¹⁷ הקבוצה הגדולה ביותר הייתה של נשים שהרו מחוץ לנישואים. הן היו הצעירות ביותר, וביצעו את העבירה כמעט מייד לאחר הלידה. קבוצה שנייה כללה נשים שפעלו ממצוקה כלכלית. רבות מהן היו נשואות, אימהות לילדים, וביצעו את העבירה במטרה לאפשר הישרדות כלכלית של ילדיהן האחרים.¹⁸ שתי קבוצות נוספות, שנחקרו במידה פחותה, היו חולות נפש¹⁹ ואימהות לילדים עם מוגבלויות.²⁰

העבירה התרחשה בעיקר בערים הגדולות. האנונימיות ואובדן המסגרות החברתיות, שכר הרעב במפעלים והעבודה הקשה בהם, הטרדות מיניות מצד מעסיקים ועובדים אחרים שהסתיימו לעיתים באונס – כל אלה הבטיחו מספר רב יותר של הריונות מחוץ

R. J. Kellet, *Infanticide and Child Destruction: The Historical, Legal and Pathological Aspects*, 14 53 FORENSIC SCIENCE INTERNATIONAL 1 (1992); CHERYL L. MAYER & MICHELLE OBERMAN, MOTHERS WHO KILL THEIR CHILDREN 8 (2001); BARBARA A. KELLUM, *Infanticide in England in the Later Middle Ages*, 1 HISTORY OF CHILDHOOD QUARTERLY 367, 376 (1974).

Louise Ryan, *The Press, Police and Prosecution: Perspectives on Infanticide in the 1920's*, 15 Ryan (להלן: *in IRISH WOMEN'S HISTORY* 137 (Alan Hayes & Diane Urquhart eds., 2004) Elaine F. Farrell, "The Fellow Said it was not Harm and Only Tricks": (The Press The Role of the Father in Suspected Cases of Infanticide in Ireland, 1850-1900, 45(4) (Farrell The Fellow Said (להלן: *JOURNAL OF SOCIAL HISTORY* 990 (2002)

16 Ryan, Farrell; שם, Farrell, שם.

17 סקירת הספרות תתמקד במאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים, אך קטגוריות אלה נותרו בעינן. ראו לימור עזיוני רצה ילדים בידי הוריהם (2016) וכן Port T. d'Obran, *Women who Kill their Children*, 134 THE BRITISH JOURNAL OF PSYCHIATRY 560 (1979).

18 JUDITH KNELMAN, TWISTING IN THE WIND: THE MURDERESS AND THE ENGLISH PRESS 98 (1998).

19 Stanley J. Hopwood, *Child Murder and Insanity*, 73 JOURNAL OF MENTAL SCIENCE 95 (1927).

20 המתתם של ילדים עם מוגבלויות נתפסה פונקציונלית בחברה שמשאביה מצומצמים, ובאופן דומה הוצדקה גם המתת בנות בחברה שבה מאזן העלות והתועלת של גידול ילדים נטה לטובת בנים. ראו למשל PETER C. HOFFER & N.E.H. HULL, MURDERING MOTHERS: INFANTICIDE IN ENGLAND AND NEW ENGLAND, 1558-1803 (1981); William L. Langer, *Infanticide: A Historical Survey*, 1 HISTORY OF CHILDHOOD QUARTERLY 353 (1974).

לנישואים. בנוסף, נשים שהרו ביישובים חקלאיים קטנים העדיפו להגיע לערים גדולות בסוף הריון, הן כדי לחמוק מן הפיקוח החברתי של הקהילה, והן מכיוון שהעיר הציעה ממגנוני סיוע רלוונטיים רבים יותר: הפלה, התארגנויות שהוקמו למטרה זו, או יחידים שגידלו את התינוק תמורת תשלום.²¹

העבירה התקיימה גם בחברה היהודית, וגם בה היא נקשרה בקשר הדוק למגנונים פנימיים שייצרו ושימרו אותה. בוילנה בשנת 1889 נחשפה רשת של נשים שסיפקה מענה לנשים יהודיות שהרו מחוץ לנישואים: סייעה להן בלידה, ולאחר מכן מסרה את תינוקותיהן לאימוץ בקהילה היהודית או המיתה אותם, ואת הנשים שלחה לעבוד כמיניקות. הנשים שנטלו חלק ברשת זו לא חרגו מהנורמה המקובלת, כי אם ההפך הוא הנכון: מעשיהן יצרו גשר בין שני עולמות בחברה היהודית, בהם נוצרו וטופלו תינוקות באופן שונה בתכלית, אך לפי נורמות זהות.²²

הבנת הגורמים לעבירה הובילה לעיגון יחס משפטי מובחן כלפיה.²³ על אף החזקה שנקבעה בחוק האנגלי משנת 1623, שלפיה תינוק שנמצא מת הומת בידי אימו, אלא אם כן הוכיחה אחרת,²⁴ שופטים ומושבעים הקלו עם הנאשמות, מתוך היכרות עם נסיבות חייהן. מבחינה ראייתית, הכנת חפצים לתינוק לאחר הלידה נתפסה כמשקפת את רצון האם שיחיה; נטל ההוכחה שהתינוק נולד חי הועבר אל התביעה; ושופטים העניקו לעובדות פרשנות מקלה שלפיה מדובר היה בתאונה, או שהצדיקו את המעשה במצבה הנפשי של האם.²⁵ כל אלה הובילו לשתי מגמות שהתקבעו בפסיקה: האחת, המרת עבירת הרצח לעבירה פחותה בחומרתה, ובעיקר הסתרת לידה, והשנייה, ענישה מקלה, או שליחת האם למוסד לחולי נפש.²⁶

Patricia Knight, *Women and Abortion in Victorian England*, 4 HISTORY WORKSHOP 57 (1977); 21
KEOWN JOHN, ABORTION, DOCTORS AND THE LAW: SOME ASPECTS OF THE LEGAL REGULATION
OF ABORTION IN ENGLAND FROM 1803 TO 1982 (2002); JOANNE PEARMAN, BASTARDS, BABY
FARMERS AND SOCIAL CONTROL IN VICTORIAN BRITAIN (Phd Thesis, University of Kent 2017).

Chaeran Y. Freeze, *Jewish Newborn Child Murder in Nineteenth-Century Vilna*, 16(2) 22
JEWISH SOCIAL STUDIES 1 (2010).

Ian Lambie, *The Crime of Infanticide*, 24 INTERNATIONAL JOURNAL OF LAW & PSYCHIATRY 23
71 (2001).

Julio Arboleda-Florenz, *Infanticide: Some Medicolegal Consideration*, 20 CANADIAN 24
PSYCHIATRIC ASSOCIATION JOURNAL 55, 55 (1975).

Lawrence M. Friedman, *The Misbegotten: Infanticide in Victorian England*, in THE LEGAL 25
PROCESS AND THE PROMISE OF JUSTICE: STUDIES INSPIRED BY THE WORK OF MALCOLM
FEELEY 172 (Hadar Aviram, Jonathan Simon & Rosann Greenspan eds., 2019); Lynsey
Black, "On the Other Hand the Accused Is a Woman...": *Women and the Death Penalty
in Post-Independence Ireland*, 36(1) LAW & HISTORY REVIEW 146 (2018); Michelle
Oberman, *A Brief History of Infanticide and the Law*, in INFANTICIDE: PSYCHOSOCIAL
AND LEGAL PERSPECTIVES ON MOTHERS WHO KILL (MARGARET G. SPINELLY ED., 2003).

Tamar Hager, *The Attitude of the Legal and Medical Systems to Ellen Harper Who 26
Murdered her Infant Daughter in 1878*, in CRIMINALIZED MOTHERS, CRIMINALIZING

מערכת אכיפת החוק שהופעלה לאיתור חשודות והבאתן לדין, לרבות שוטרים, שופטים, רופאים ומושבעים, הייתה בעלת מאפיינים מגדריים מובהקים, בכוח האדם ובתפיסות העולם שלה. המאמר יתמקד בעיקר במשטרה, אך יעסוק גם בנקודות המפגש בינה לבין שחקנים אחרים. למשטרה המודרנית נועד תפקיד מרכזי בהליך הפלילי, מעצם היותה שומרת הסף שלו. שלושה מאפיינים מרכזיים שלה עיצבו את נקודת המפגש בין שוטרים לבין חשודות בעבירה: עקרונות היסוד שלה כללו מניעת עבירות, ולא רק איתור מבצעהן בדיעבד;²⁷ רובם ככולם של המשרתים בה היו גברים ממעמד הפועלים;²⁸ ודיני הראיות שלפיהם פעלה עוצבו באופן מגדרי מובהק.²⁹

לפיכך, המשטרה פעלה הן לאכיפת החוק בדיעבד, לאחר גילוי גופת תינוק, והן בניסיונות מניעה, שהתבססו על דיווח של חברי הקהילה ביחס לנשים שנחשדו בהיריון "לא חוקי".³⁰ נכונותה של הקהילה לדווח על אודותיהן נבעה לא רק מתוך דאגה לגורל התינוק, אלא כחלק ממערך פיקוח חברתי על מיניות נשית. באחת הדוגמאות שמביאה לואיס ריאן במאמרה, הגישה המשטרה בקשה לצו חיפוש בביתה של אישה הרה רווקה, המיועד למנוע עבירה או להתחקות על עקבות העבריינית.³¹ במקרה אחר, עמד שוטר מחוץ לבית והאזין למתרחש בו, בזמן שאחותה של היולדת המיתה את התינוקת.³² התבססותה של המשטרה הגדילה את סיכויי העמדתן של אימהות לדין, והן עשו כל שביכולתן בניסיון לחמוק מידה: נסעו למקומות מרוחקים בסוף ההיריון על מנת ששכניהן לא יזהו שינויים בגופן, לנו באכסנויות תחת שם בדוי ומסרו פרטים בדויים בנוגע למצבן המשפחתי. בנוסף, ניסו לשאת ולתת עם מעסיקים ובני משפחה שלא יסגירו את סודן, ולשכנע רופאים כי התינוק נולד מת.³³

דיני הראיות עוצבו בהשפעת תפיסות תרבותיות, דתיות ומוסריות על אודות מיניות ומגדר. מתלוננות בעבירת מין נדרשו להציג סיוע לתלונתן,³⁴ והזנות עצמה לא הופללה

MOTHERING 184 (JOANNE MINAKER & BRYAN HOGEVEEN EDS. 2015).

Susan A. Lentz & Robert H. Cahir, *The Invention of Peels Principles: A Study of Policing 'Textbook' History*, 35 JOURNAL OF CRIMINAL JUSTICE 69 (2007).

Robert Reiner, *The Police and the Class Structure*, 5 BRITISH JOURNAL OF LAW & SOCIETY 166 (1978).

ORNA ALYAGON-DARR, *PLAUSIBLE CRIME STORIES: THE HISTORY OF SEX OFFENCES IN MANDATE PALESTINE* (2018).

Ryan *The Press* לעיל ה"ש 15, בעמ' 138.

Cliona Rattigan, *'I Thought from Her Appearance That She Was in the Family Way': Detecting Infanticide Cases in Ireland, 1900-1921*, 11(2) FAMILY AND COMMUNITY HISTORY 135, 138 (2008).

שם, בעמ' 148.

Hager; לעיל ה"ש 26, בעמ' 189-188.

אורנה אליגון-דר "הוכחת עבירת האינוס: האם הרפורמות הראייתיות הצליחו לשרש את מיתוס

אך נוצרה אכיפה דהיפקטו כלפיה.³⁵ באופן דומה, מציאת גופת תינוק הובילה לחיפוש אחר חשודות, ולא חשודים. זהות האב נתפסה כחסרת משמעות בידי השוטרים, אלא אם כן נמסר מידע שקשר אותו למעשה. לעיתים לא ידעו הנשים בעצמן מיהו (במקרה של זנות או אונס), סירבו לנקוב בשמו, או מסרו פרטים חלקיים כגון מצבו המשפחתי, מקצועו או כתובתו.³⁶ כך, נותרה האם במרבית המקרים לבדה בחדר החקירות, כחשודה מיידית מתבקשת.

ב. המתת תינוקות בידי אימהותיהם בישראל (1948-1968)

1. גורמי רקע חברתיים, תרבותיים וכלכליים

שנותיה הראשונות של מדינת ישראל התאפיינו בקשיים מתמשכים: מלחמה ובעקבותיה אייציבות ביטחונית, משבר כלכלי חמור ולאחריו מיתון, עלייה המונית ללא משאבים מספיקים לקליטתה, ומפגש טעון בין קולטים לנלקטים.³⁷ ישנה חשיבות רבה בשרטוט נרחב של מצוקות התקופה, ובמיוחד אצל נשים, שמנעו יכולת שליטה בהיריון ולידה, והובילו לביצוע העבירה, הגם שמנקודת מבטם של חוקרי המשטרה לא היתה לכל אלה משמעות, ועבודתם התמקדה באיסוף ראיות העשויות להוביל להרשעה בלבד.

העליה הגדולה אתגרה תפיסות עולם בקרב העולים. באזורי הגבול ההיברידיים שנוצרו בהשפעתה, התרחשו תהליכי שימור, מעבר והתחדשות בו־זמנית, תוך פירוק מבנים חברתיים ותרבותיים ישנים וצמיחתם של חדשים.³⁸ קטגוריות מיון ישנות נותרו בעינן והמשיכו לשעתק היררכיות חברתיות ממדינת המוצא, אך תוך יצירת שינויים בהשפעת התרבות החדשה, אשר הגדירו מחדש את זהותם של פרטים וקבוצות.³⁹ נשים ונערות מקהילות קולקטיביסטיות ופטריארכליות הציבו את דפוסי המגדר במרכזו

האונס? "משפטים נ 131, 134-137 (התש"ף).

35. JULIA LAITE, COMMON PROSTITUTE AND ORDINARY CITIZENS (2012).

36. Farrell *The Fellow Said*, לעיל ה"ש 15.

37. למקצת הדין בנושא ראו אורית רוזין *חובת האהבה הקשה* (2008); שלמה סבירסקי "לא נחשלים אלא מנוחשלים: מזרחים ואשכנזים בישראל, ניתוח סוציולוגי ושיחות עם פעילים ופעילות" *מחברות למחקר ולבקורת* (1981); הילה שלם-בהר"ד "היתוך בחום נמוך": שפה, דת, חינוך ויחסים בין־עדתיים במחנות ומעברות העולים (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", האוניברסיטה העברית 2019).

38. GLORIA ANZALDU, BORDERLANDS: LA FRONTERA (1987). לביסוס, פרשנות והעמקה מאוחרת של מונח הגבול וחצייתו ראו בקובץ המאמרים *THIS BRIDGE WE CALL HOME: RADICAL VISIONS OF TRANSFORMATIONS* (GLORIA E. ANZALDUNA & AMALOUSE KEATING EDS., 2013). של נשים בשולי החברה על רקע תהליכי הגירה, בין היתר, ראו דבורה ברנשטיין *נשים בשוליים: מגדר ולאומיות בתל אביב המנדטורית* (2008).

39. אורנה ששון־לוי, גיא בן־פורת וזאב שביט "מבוא: זהויות, גבולות ומרחבי מיון בחברה בישראל" *מראי מקום: זהויות משתנות ומיקומים חברתיים בישראל* 7, 8 (זאב שביט, אורנה ששון לוי וגיא בן־פורת עורכים 2013).

של משא ומתן מחודש על גבולות הפטריארכיה: הן צברו משאבים שלא עמדו לרשותן בעבר, אך התקשו לוותר באופן מוחלט על הקהילה והמשפחה.⁴⁰ לפיכך, נדרשו לציית לנורמות ולדפוסי זהות קבוצתיים, ובמיוחד על אותם ערכים שנתפסו כמרכזיים וככאלה שאין לערער על קיומם. המהותי שבהם היה האיסור המוחלט על קיום יחסי מין מחוץ לנישואים.⁴¹ המתת תינוקות בידי נשים ולעיתים גם המתת הנשים עצמן בידי המשפחה, הייתה תגובה רבת עוצמה לתהליכים אלה, למה שנתפס כפגיעה בסדרי עולם בסיסיים. לצד קשיים ייחודיים אלה ואחרים שעיינו התמודדו העולים, ניצבו קשיים שהיו משותפים גם לנשים ותיקות, אם כי בעלי מאפיינים שונים, והשפיעו על ממדי העבירה. מעורבות המדינה בגידול ילדים החלה כבר במנדט, וגברה עם קום המדינה, עת האיום הקיומי והדמוגרפי הופנם באתוס הישראלי. כפי שהמחישה נירה יובל-דייוויס, תהליכי פריון וילודה עוצבו בצילם של שיקולים לאומיים.⁴² עידודה הנמרץ של הלידה בישראל, כחלק מהמענה לאיום הביטחוני, היווה רק פן אחד של ההתערבות הציבורית והלאומית בגידול ילדים שנתפסה ככרוחה מאליה.⁴³

בספרה "ילוד אישה" כתבה אדריאן ריץ': "איך נשים ילדו, מי עזר להן, כיצד ומדוע? אלה אינן רק שאלות הקשורות בהיסטוריה של הילודה והמיילדות: אלו הן שאלות פוליטיות", וציינה כי החלטותיה של אישה "מתקבלות, או נשללות, מתוך מצע של חוקים וקודים מקצועיים, הגבלות דתיות ומסורות אתניות, שלנשים לא היה כל חלק במהלך היווצרותם".⁴⁴ בישראל בתקופת העלייה ההמונית היו שאלות אלה משמעותיות במיוחד: גם לאחר ש"פרו ורבו" הפך מצווי דתי עתיק יומין לצו השעה, הוא לא זכה לגיבוי כלכלי בעלויות גידול הילדים. מסגרות מסובסדות עבורם היו נדירות, והמעונות שהוקמו בידי ארגוני נשים היו מועטים וסיפקו מענה חלקי בלבד.⁴⁵ היעדר השכלה וניסיון מקצועי בקרב עולות חדשות, בעיקר בשנים הראשונות, הפחיתו את סיכוייהן

Deniz Kandiyoti, *Bargaining with Patriarchy*, 2(3) GENDER & SOCIETY 274 (1988). 40

להמשגה של פייר בורדיה את המונח דוקסה (Doxa), אותו טאבו מוחלט שאין לפקפק בנחיצותו לצורך שימור החברה, ראו 168-170 PIERRE BOURDIEU, *OUTLINE OF A THEORY OF PRACTICE* (RICHARD NICE TRANS., 1977). 41

NIRA YUVAL-DAVIS, *GENDER AND NATION* (1997). 42

ניצה ברקוביץ "אשת חיל מי ימצא? נשים ואזרחות בישראל" סוציולוגיה ישראלית ב 277 (1999); גילה שטופלר "מדיניותה הדמוגרפית של ישראל בתחום הילודה וזכויות נשים ומיעוטים" משפט וממשל יא 473, 475 (התשס"ח); Sachlav Stoller-Liss, "Mothers Birth the Nation": *The Social Construction of Zionist Motherhood in Wartime in Israeli Parents' Manuals*, 13 STUDIES IN ISRAEL REVIVAL 277 (2003). 43

אדריאן ריץ' *ילוד אישה* 161 (כרמית גיא מתרגמת 1990). 44

על הקשיים והמורכבות בגידול ילדים לצד עבודה, ראו אצל שרון גבע *האשה, מה אומרת? נשים בישראל בשנות המדינה הראשונות* 231-233 (2020); גיורא יוספטל, *חיו ופעלו: מבחר כתבים* 95 (שלום וורם עורך 1963). 45

להשתלב בשוק העבודה. כשעבדו, היה זה לרוב בשוק העבודה המשני, והשכר ששולם להן הקשה על מימון מסגרות טיפוליות עבור ילדים צעירים, שהיו מועטות ממילא.⁴⁶ כפי שהמחישו מחקריהן של יאלי השש⁴⁷ וניצנה בן-דוד,⁴⁸ המדיניות ביחס לגידול ילדים וחלוקת המשאבים ליישומה עוצבו לא באמצעות קריטריונים אובייקטיביים, כי אם לפי קנה מידה פוליטי ואתני מובהק.

גורם נוסף היה הנגישות הנמוכה לאמצעי מניעה והפלות בתקופת המחקר: מחירם של אמצעי מניעה היה גבוה, הם זוהו עם הפקרות ועוררו חשש לפגיעה בבריאות או בפרייון.⁴⁹ גם הפסקות הריון היו תהליך מורכב, ששיקף את חדירת הספרה הלאומית אל זו הפרטית כבר בתקופת המנדט, כפי שמלמד מחקרה של לילך רוזנברג-פרידמן.⁵⁰ פקודת החוק הפלילי (1936) המנדטורית (להלן: הפח"פ) אסרה על ביצוע למעט במקרים של סכנה רפואית והנגישות להפלות נקבעה לפי מעמדה החברתי והכלכלי של האישה.⁵¹ משרד הבריאות היה מודע למצוקת הנשים שזקקו להפלות, אך מדיניותו הרשמית התכחשה להן. יועצו המשפטי של משרד הבריאות קבע בספטמבר 1962 כי איום על חיי האישה שאינו רפואי לא יאפשר ביצוע הפלה: "את איומיו של אחי הנערה לרצחה נפש, אין אני יכול להביא בחשבון. אם יש אדם שמאיים ברצח, צריך לשים אותו בבית הכלא או בבית חולי רוח. וזאת לא סיבה מספקת להתיר הפסקת הריון".⁵² לעמדתו של גלובוס קמו מתנגדים בקרב הרופאים. בדצמבר 1962 תיאר ד"ר מאיר את מצבן של הפונות לוועדה להפסקת הריון:

46 מבין העולות החדשות בשנים 1948-1954 ליוצאות אירופה הייתה השכלה עממית, ואילו עולות מאסיה ואפריקה לא ביקרו כלל בבתי ספר. בנוסף, שתי הקבוצות היו חסרות מקצוע, ועבדו בעיקר במשק בית, ראו פנינה מורג-טלמון "רשתות נשים: ראייה חדשה של מחקרי קליטה שנעשו בישראל בראשית שנות החמישים" **נשים מהגרות בישראל 175-176** (פנינה מורג-טלמון ויעל עצמון עורכות 2013) (הספר, להלן: **נשים מהגרות בישראל**).

47 יאלי השש **כמה ילדים זה שמחה? מין, מעמד ועדה במדיניות הילודה בישראל, 1962-1974** (עבודת גמר לקראת התואר "מוסמך במדעי הרוח", אוניברסיטת חיפה 2004).

48 ניצנה בן-דוד "מי (י)קבע את עתיד ילדינו – חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960" **המשפט** כז 169 (תשפ"ב).

49 אושרית יקנה **ההיסטוריה של הגלולה למניעת הריון בישראל 34-49** (עבודת גמר לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת בר-אילן 2011).

50 לילך רוזנברג-פרידמן "הפלות מלאכותיות: בבואה לדיוקנו הרבגוני של היישוב" **עיונים בתקומת ישראל** 24, 220 (2014).

51 ס' 175-177 לפח"פ. על הפלות בתקופה זו ראו דלילה אמיר וניבה שושי "ההיסטוריה של מדיניות ההפלות בישראל" **העצמה במשפט** 279, 290-292 (משפט, חברה ותרבות, מימי איזנשטדט וגיא מונדלק עורכים 2008); גבע, לעיל ה"ש 45, בעמ' 143-145.

52 מכתב מאלעזר גלובוס, יועמ"ש משרד הבריאות, לד"ר מ' לביא, מנהל יחידת הבריאות באשקלון (16.9.1962). ארכיון המדינה (להלן: א"מ) גל-5/3464 "הפלה מלכותית והפריה מלכותית".

בדרך כלל המועמדות נשים מטופלות ילדים רבים הן וגרות בחדר אחד או בשניים. אינן מסוגלות להרויח את לחמן. הבעל, או שעזב אותן, או שאינו מסוגל לפרנס את המשפחה. לעתים נכה, חולה במחלה כרונית. ישנם מקרי הריון של נערות שנאנסו בגיל הרך. אצל בני משפחות מעדות המזרח, מאימים לפעמים להרוג את הילדה ההרה, המביאה חרפה על המשפחה.⁵³

באופן דומה כתב ד"ר חיימוב:

בנוסף לסכנות הרפואיות הטמונות בהריון בגיל כה צעיר רובצות על הבנות הללו סכנות חברתיות מרובות ולעתים בלתי צפויות מראש, כגון חרם החברה, נקמת המשפחה שכבודה נפגם, הפסקת לימודים ומכאן פיגור, עוני ופשע, זנות וכו'. לא פעם ראיתי שבת כזו חיה בפחד תמידי פן תיהרג ע"י אחד מבני המשפחה והדבר נוגע במיוחד ליוצאי ארצות המזרח. אפשר אמנם להושיב בבית סוהר אדם שמאיים ברצח, אך דבר זה לעולם לא ימנע רצח, כי בשחרורו הוא תמיד עלול להגשים את זממו. וראינו ושמענו לא פעם מקרים מעין אלה.⁵⁴

אפשרות אחרת להתמודדות עם הריון לא רצוי הייתה האימוץ, שהתקיים עוד בטרם נחקק חוק האימוץ בשנת 1960,⁵⁵ אך הצריך היכרות עם המגנן הביורוקרטי הנדרש. אפשרות נוספת, שזכתה להוקעה ציבורית אך סיפקה מענה חלופי, הייתה מסירת התינוקות למיסיון.⁵⁶

כל אלה ממחישים את הרקע החברתי, התרבותי והכלכלי להמתת תינוקות בידי אימהותיהם. הטמעת התרבות הקולטת התרחשה באופן איטי ומתמשך, ולא תוך קטיעה מהירה וחדה מנורמות מדינת המוצא. המגבלות התרבותיות שהוצבו בפני יחסי מין מחוץ לנישואים בקרב אזרחים מחברות קולקטיביסטיות לא זכו

53 ד"ר מ' מאיר, הממונה על המקצועות הרפואיים "מבקורי ביום 14.12.1962 בועדת הריון בת"א במרפאת זמנהוף של קופ"ח", א"מ גל-5/3464, שם.

54 מכתב מד"ר ר' חיימוב ליועמ"ש משרד הבריאות (1.10.1962), שם.

55 אלה אילון איזהו יתום? טיפול ביתומים כאבן-בוהן לשינויים בקהילה היהודית בפלשתינה-א"י ובמדינת ישראל, 1960-1920 (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת תל אביב, הוגש 2021, טרם אושר).

56 לדיון נוסף במערכת היחסים הטעונה בין ישראל למיסיון בשנים אלה ראו אורי ביאלר **צלב במגן דוד: העולם הנוצרי במדיניות החוץ של ישראל 1948-1967**, 119-155 (2006). לביקורת נוקבת על האפשרות של מסירת ילדים למיסיון, ראו חשין, לעיל ה"ש 6, בעמ' 17-19.

למענה הולם במערכת הבריאות ואכיפת החוק, ואף פגשו בהד של הסכמה מצד היישוב הוותיק, שראה בהם אף הוא פגם מוסרי. כאמור, עבור חלק מהנשים, המתת התינוק או נטישתו מייד לאחר הלידה נתפסו כאפשרויות היחידות שיגנו על חייהן אם הרו מחוץ לנישואים. עתה אסקור את מאפייני העבירה בישראל בשני העשורים הראשונים.

2. החשודה המיידית: גורמים להמתת תינוקות וילדים 1948-1968

העבירה התקיימה כבר בתקופת המנדט,⁵⁷ אך ממדיה התעצמו עם הגידול באוכלוסייה משנת 1948 ואילך. גורמי ההמתה היו דומים לאלה שצוינו בפרק הקודם: אימהות שהמיתו את ילדיהן 24 שעות לאחר הלידה, רובן צעירות ולא נשואות; אימהות לילדים עם מוגבלויות; אימהות חולות נפש; ואימהות שפעלו ממצוקה כלכלית. בפרק זה ייבחנו קווי הדמיון והשוני בין הגורמים לביצוע העבירה שתוארו בפרק הקודם, לבין מאפייניהם הייחודיים של הגורמים במדינה המצויה בתהליכי התהוות, על רקע מצוקות וצרכים שלא מצאו מענה.

המתה מייד לאחר הלידה: "סיבת ההתאבדות - מצבה המשפחתית"

קבוצה זו הייתה הגדולה ביותר.⁵⁸ ויניק והורוויץ מצאו כי חמש מהאימהות שהשתייכו אליה הגיעו ממדינות שהגדירו כ"אוריינטליסטיות", שתיים ממדינות אירופיות, ארבע נולדו בישראל, מתוכן שלוש ערביות. רובן נעדרו הכשרה מקצועית, ושמונה היו משרתות. רובן היו רווקות, וחלקן צעירות מאוד, במיוחד בהשוואה לנאשמות באירופה, עובדה שהוסברה בידי החוקרים בהתבגרות מוקדמת של נערות מקהילות אוריינטליסטיות, הנקלעות למצב זה בגלל בורות או חוסר שליטה עצמית. חלקן הוגדרו על ידי החוקרים "דלות מנטלית", שלא ידעו להשתמש באמצעי מניעה, חששו מהפלה שתוביל לעקרות, או שהכחישו את ההיריון בפני עצמן ובפני אחרים.⁵⁹

57 בת־שבע מרגלית שטרן "מי יעזור לעזר כנגד? הבדלי מגדר במשפחות מהגרים יהודיות בארץ ישראל" 135 נשים מהגרות בישראל, לעיל ה"ש 46, בעמ' 112, 133-134; דבורה ברנשטיין "תל אביב לבשה מחשוף": פנינה המשוגעת וגבולות הכרך "תיאוריה וביקורת" 25, 143, 145-149 (2004).

58 זאת הן לפי הממצאים שעלו ממקורותיי, והן לפי הממצאים של Winnik & Horovitz, לעיל ה"ש 5, בעמ' 45.

59 Angela Jenkins, Simon Winnik & Horovitz, שם, בעמ' 46. על הכחשת לידה באופן כללי ראו Milar & James Robins, *Denial of Pregnancy – a Literature Review and Discussion of Ethical and Legal Issues*, 104(7) JOURNAL OF THE ROYAL SOCIETY OF MEDICINE 286 (2011).

מן המקורות עולה דמותן של צעירות שנלכדו בין שתי המולדות: בין התרבות החדשה שאליה הגיעו, שבה קשר מיני התאפשר ללא נישואים, לבין תרבות המולדת שהשתמרה במשפחה ובקהילה, ואסרה עליו באופן מוחלט. תסקיר שירות מבחן באחד התיקים תיאר את מציאות חייה של נערה כורדית: "היא חיה תחת משטר תקיף ללא הבנה לדרישותיה החברתיות עם המציאות הישראלית, הזדהתה יותר ויותר עם צורת החיים בישראל ושאפה להיות חופשיה כמקובל כאן (לבוש, חברה, בקור בקולנוע ודמייכיס) אולם ההורים דכאו מבוקשה והצליחו באופן חצוני להפיק ממנה התנהגות כרצונם". את אבי התינוק פגשה בעבודה חקלאית משותפת, והוא "הזמין אותה לטייל עמו ולאחר שידול הסכימה, פגישותיהם נעשו בחשאי מאחר ופגישות בין צעיר לצעירה לא מקובלים בעדתם". הוא הבטיח לשאתה, אך לאחר שהרתה חזר בו.⁶⁰

יחסי מין מחוץ לנישואים היו מושא לתיוג ואף יצרו איום ממשי על חיי נשים בחברות קולקטיביסטיות ופטריארכליות. אנתרופולוגית שערכה מחקר בכפר מוסלמי בפלשתינה בשנות העשרים, שמה לב כי רישום תושביו אינו כולל ילדים שנולדו מחוץ לנישואים. תושבי הכפר הסבירו זאת כך: "נשים מופקרות"? הם שאלו בפליאה 'אין כאלה. אנחנו לא מאפשרים להן לחיות'".⁶¹ במחקרם של ויניק והורוויץ עלה כי הנערות הביעו פחד מפני האב לאחר שהרו, ובני משפחתן הפגינו כלפיהן דרגות שונות של דחייה, אימו להמיתן, או הכריזו שעבורם הן נחשבות למתות.⁶² לעיתים התרחשה טרגדיה כפולה, והיולדת נרצחה בידי בני משפחתה זמן קצר לאחר שהמיתה את התינוק. כך למשל בסיכום כנס חוקרי משטרה שהתקיים בדצמבר 1952, נדון עניינה של אזרחית ערבייה, חירשת אילמת, שהרתה לאחיה, נדונה לחודש מאסר בשל העלמת לידה, ונרצחה עם שחרורה מן הכלא.⁶³

היריון "לא חוקי" היה שם קוד מקובל למניע להמתת תינוק, בתקשורת, בחקירות המשטרה ובפסיקה. הסטיגמה הנלווית לו אפיינה היריון מחוץ לנישואים בקרב היישוב הוותיק כבר בתקופת המנדט⁶⁴ ונותרה על כנה ואף גברה עם העלייה ההמונית. בינאר

60 תסקיר שירות מבחן, ללא ציון תאריך, בעניינה של נרקיסה ח' (1958) א"מ ל-280/12 "הריגת וולד" (להלן: תסקיר נרקיסה ח').

61 Hilma Natalia Granqvist, Child Problems Among the Arabs 66 (1950).
Badi Hasisi & Deborah המנדט בתקופת המנדט בראשית שנות ה-50, ראו "נאשם ברצח בת
Bernstein, *Echoes of Domestic Silence: Mechanism of Concealment in Cases of 'Family Honor Killing' in Mandate Palestine* 55 MIDDLE EAST STUDIES 60 (2019).

62 Winnik & Horovitz, לעיל ה"ש 5, בעמ' 47.

63 סיכום כנס חוקרים (21.12.1952) א"מ ל-2269/32 "המטה הארצי - פגישות שבועיות עם חוקרים" (להלן: סיכום כנס חוקרים 21.12.1952). לדוגמאות נוספות לרצח כפול ראו "נאשם ברצח בת אחי - בדין" הצפה 27.12.1961; 3; ע"פ 186/57 אליהו ז. נ' היועץ המשפטי לממשלה יב 243, 236 (1958) (להלן: עניין אליהו ז.).

64 ברנשטיין, לעיל ה"ש 38; מרגלית שטרן "מי יעזור לעזר כנגד?", לעיל ה"ש 57, בעמ' 112, 134.

1952 דיווח שוטר על לידה שהתרחשה בחולון "ומכיון שהילד היה בלתי חוקי קברו אותו בקבר באחד הפרדסים הנטושים".⁶⁵ בעניינה של אלמנה מכפר ראמה שבגליל צוין בעיתון הצפה באוגוסט 1953 כי הקורבן היה "תינוק בלתי חוקי".⁶⁶ באוקטובר 1956 מסרה המשטרה לתקשורת כי היא חושדת שאישה "ניסתה להפטר מהוולד, משום שהיא גרושה והילד נולד באורח בלתי-חוקי".⁶⁷

המשטרה הייתה מודעת לנורמה התרבותית, אך גם אם הייתה מודעת לאיום על חיי האם, התמקדו המאמצים לכל היותר בהגנה עליה ולא באכיפת החוק ביחס למקור האיום. כך למשל באוגוסט 1960 הועתקו מגוריה של נערה עולה למוסד לנערות⁶⁸ ובנובמבר 1960 הוצבו שוטרים בבית החולים להגנה על יולדת.⁶⁹ עם זאת, גם כשהקהילה והמשפחה איימו על חיי האישה, הן שימשו עבודה מקור לזהות, כוח ושייכות, וההתנתקות מהן לא הייתה פשוטה. לפיכך, המתת התינוק הייתה המחיר שנדרשה לשלם, מנקודת מבטה, על מנת שתוכל להמשיך ולהשתייך אליהן. מחיר זה שולם לא פעם גם מסיבה פשוטה בהרבה: החיים בתוך הקהילה היו היחידים שהכירה, ונדמו לה כאפשרות היחידה עבודה.

לעיתים נעזרו השוטרים בקוד התרבותי של הקהילה ופנו לשחקנים הרלוונטיים בתוכה בבקשה לסיוע. במקרה אחד התבקשו נכבדי העדה הכורדית להתערב, ואלה הציעו לשלוח את הנערה לכלא, ואת אבי התינוק לקיבוץ או למושב.⁷⁰ במקרה אחר, צעירה ערבייה ילדה מחוץ לנישואים. קצין המשטרה התריע בפני דודה לבל יאונה לה רע שכן הוא יישא באחריות למעשה, והמשטרה דאגה לכך שהצעירה תעבור לגור אצל מוכתר כפר טייבה. במקביל, משפחתה ניסתה למצוא לה חתן, תוך ויתור על מוהר ואף תשלום כסף לחתן. אך המאמצים לא הועילו, והצעירה נרצחה.⁷¹

בקטגוריה זו הייתה המתת התינוק בסיועם של בני משפחה אחרים, או רק על ידם, הנפוצה ביותר: זאת, קרוב לוודאי, מתוך חשש מפני הקלון שיוטמ בחברה קולקטיביסטית על המשפחה כולה, ולא רק על האם, אם ייוודע דבר ההיריון.⁷² אף שהמתת תינוקות ונשים על רקע זה בחברה הערבית זכתה לכולטות רבה יותר, גם בחברה היהודית לא

65 מכתב ממ' זהר, ראש ענף פלילי, למפקד מחוז ת"א (30.1.1952) א"מ ל-2271/29 "רצח תינוק בחולון".

66 "עוד משפט לאם על רצח תינוק בלתי חוקי" **הצפה** 19.8.1953, 4.

67 "נמצאה גופת תינוק בן-יומו" **למרחב** 12.10.1956, 9.

68 ההחלטה התקבלה בעניינה של הנאשמת בתיק א"מ ל-280/12 "הריגת וולד".

69 "אם צעירה חשודה בהמתת תינוקה" **הצפה** 11.11.1960, 2.

70 תסקיר נרקיסה ח', לעיל ה"ש 60.

71 "נאשם ברצח בת אחיו - בדין" **הצפה** 27.12.1961, 3.

72 ראו למשל "בדואית זוכתה מאשמת רצח" **דבר** 1.12.1950, 8; "אחיה אנסה ואביה הרג תינוקה?"

דבר 5.8.1951, 4; "חשודה ברצח נכדה התינוק" **מעריב** 29.9.1956, 3.

נפקד מקומה. רחל ח' מסרה לחוקריה "עשיתי את כל זה היות ולא רציתי שהאבא שלי ידע שאני בהריון לפני החתונה כי אם היה יודע הוא היה הורג אותי".⁷³ קצין המבחן של נערה אחרת תיאר את נקודת המבט של משפחתה (עולים חדשים מכורדיסטן) שנגזרה מתפיסת עולמם התרבותית, ביחס לעבירה האמיתית – לא המתת התינוק, אלא קיומם יחסי מין מחוץ לנישואים:

המשפחה מבטאת עוצמת רגשות השפלתה בהחלטתה הנוקשה כי על הצעירים להתחתן וכל הענין ישכח ובאם לא הרי חיי הצעירים יופקרו. לדברי האב אין טעם לכל ההבטחות שהמשפחה מבטיחה כי לא יפגעו בצעירים, האב מוסיף כי אם הוא לא יעשה זאת הרי בניו ואם גם בניו לא יעשו זאת, קרוב משפחה אחר, ואיש לא יהיה אחראי למותם. הם מדגישים כי מותה או מות כל אחד אחר מבני המשפחה לא היה נחשב כאסון כבד מזה. מרגישים עצמם מושפלים, עד כי אינם יכולים ללכת ברחוב ולהפגש עם אנשים.⁷⁴

באופן דומה אליהו ז' העיד על עוצמת ההשפלה שחש משגילה כי ביתו הרווקה הרתה:

הוא אמר לי, השוטר, כי הבת שלי בהריון והפילה את הילד [...] מאותו הרגע עד עכשיו אני לא רואה בעיני, אני לא יוצא לרחוב, אני עובד ברכבת משעה 08:00, יוצא מהבית ב-04:00-04:30, אף אחד לא רואה אותי ואני לא רואה אף אחד. אני חוזר הביתה, אוכל ולא יוצא לשום מקום, כי אני מתבייש.⁷⁵

את עדותו במשטרה סיים במילים "כבוד המשפחה הוא מעל הכל".⁷⁶

אימהות לוקות בנפשן: "אשמה אך מטורפת"

הטיפול בתחום בריאות הנפש לילידים הוזנח בידי השלטון בתקופת המנדט, וגם הנהגת היישוב הקדישה לחולי הנפש תשומת לב ומשאבים מצומצמים בלבד, מתוך

73 הודאתה של רחל ח' (17.4.1962) א"מ ל-268/11 "רצח וולד בן יומו" (להלן: הודאתה של רחל ח').

74 תסקיר נרקיסה ח', לעיל ה"ש 60.

75 עניין אליהו ז', לעיל ה"ש 63.

76 ש.ם.

תפיסתם כמי שאינם מתאימים נפשית וגופנית לדמות היהודי החדש. לפיכך, בתקופת העלייה ההמונית נמצאו בישראל קומץ מוסדות טיפול בחולי נפש, שלא תאמו את הגידול העצום במספרם. רק לחלקם נמצא מקום במוסדות, והתנאים בהם היו רחוקים מלהיות מיטביים.⁷⁷

אימהות חולות נפש בישראל, בדומה למאפייני התופעה במדינות אחרות, היו מבוגרות יותר, נשואות לעיתים, והמיתו ילדים צעירים, אך לרוב לא תינוקות בני יומם. המניע למעשה היה לא פעם תחושה – נעדרת אחיזה במציאות – כי הילד סובל מבעיה קשה חסרת מרפא. לעיתים ניסו להתאבד עימו.⁷⁸ מבין המקרים שאותרו בקטגוריה זו, לפחות שתיים היו ניצולות שואה. במקרים נוספים קיים מידע על טיפול נפשי קודם של האם במוסד לחולי נפש, אך לא ידוע כיצד הסתיים הדיון בעניינה.⁷⁹

כתב האישום הראשון שהוגש בישראל בעבירה זו ביוני 1949 היה כנגד ניצולת שואה חולת נפש. הפרשה משכה תשומת לב ציבורית רבה, הן בשל ראשוניותה והן בשל נסיבותיה: צילה צ', ניצולת שואה, המיתה את בנה באמצעות חומצה ששפכה עליו. במהלך מעצרה הועברה לבדיקות נפשיות, ומאסרה הומר לאשפוז במוסד.⁸⁰ בפברואר 1953 המיתה רבקה ג' מקיבוץ אייל את תינוקה מייד לאחר הלידה. הרופא מבית החולים לחולי רוח בבאר יעקב, שטיפל בה עוד בטרם הרתה, העיד בבית המשפט כי אינה כשירה להבין את מעשיה ואת ההליך המשפטי, וזקוקה לטיפול. בית המשפט קיבל את בקשתו וקבע "הנאשמת אשמה, אבל מטורפת".⁸¹ מקרה אחר היה עניינה של תמר מ', ניצולת שואה מקריית מוצקין, שחנקה באפריל 1954 את בנה בן השש, וניסתה לחנוק גם את בתה בת החמש. גם היא לא הועמדה לדין בשל מצבה הנפשי.⁸²

77 עודד היילברונר **הדור של 1940: מתאבדים וחולי נפש בחברה הישראלית** 49-50 (2020); יפעת רוזנמן, יעקב מרגולין ואליעזר ויצטום "בית החולים לחולי נפש בעכו כמשל לפסיכיאטריה במדינת ישראל" **עיונים** 25, 270 (2015).

78 Winnik & Horovitz, לעיל ה"ש 5, בעמ' 50.

79 ראו למשל "אשה נאשמת בהריגת תינוקה" **הבקר** 14.10.1953, 4.

80 "אם רצחה ילדה בן 1/2 בחומצה גפריתנית" **חרות** 5.6.1949, 4; "10 שנות מאסר לאם הורגת בנה" **הארץ** 2.2.1950, 4.

81 "אשמה – אבל... מטורפת" **הבקר** 1.2.1952, 7.

82 "מקרה רצח מזועזע בקריית מוצקין" **חרות** 2.4.1954, 4; "החלה חקירת האם הנאשמת ברצח בנה" **דבר** 26.4.1954, 4.

אימהות לילדים עם מוגבלויות: "לדברי הרופאים לא הייתה לו תקנה"

גם הטיפול בילדים עם מוגבלויות היה החריג ולא הכלל מאז תקופת המנדט,⁸³ ולא תאם את הגידול שחל במספרם לאחר הקמת המדינה.⁸⁴ מדיניות הרווחה של ישראל, שעוגנה בחוק משנת 1958,⁸⁵ הטילה את הטיפול בהם על השלטון המקומי, אך ללא משאבים וכוח אדם מספיקים. הילדים נותרו באחריות המשפחות, וסיוע נקודתי הוענק – לעיתים באופן פטרוני ומזלזל – לפי שיקול דעתם של העובדים הסוציאליים ברשויות המקומיות.⁸⁶ בהיעדר מנגנוני תמיכה מדינתיים, או קריטריונים ברורים להענקת סיוע, עיקר הטיפול בהם הוטל על האימהות, וקיומם איים על שלמותו הרגשית, הכלכלית, ולעיתים גם הפיזית של התא המשפחתי.⁸⁷

המתת הילד התרחשה לרוב כשהובן כי מצבו אינו הפיך, וכי המשפחה לא תזכה לסיוע מהרשויות. בנה בן השלוש של רוזה מ' הראה סימנים של פיגור, ורופאים קבעו שמצבו לא ישתנה. במאי 1951 נתנה לילד גלולות שינה ובלעה כמה מהן בעצמה.⁸⁸ בנובמבר 1951, הודתה גרדה ו', מניצולות אסון טביעת ה"פטריה", בהטבעת בנה בן החמש בחוף הים בשרון מכיוון ש"לדברי הרופאים לא היתה לו תקנה".⁸⁹ יונה מ' הרעילה את בנה בן השלוש "לאחר שנודע לה כי אין לו מרפא, ולאחר שנואשה ממוסדות ולשכות סוציאליות שדחו אותה בלך-ישוב כאשר התחננה שיקבלו את ילדה האומלל למוסד מתאים".⁹⁰ מקרה אחר, המצדיק מחקר נפרד, הוא זה של גיזלה כ', ניצולת שואה, שהמיתה בשנת 1964 את בנה בן השלוש שסבל מפיגור. בעקבות אירוע זה הוקם "ועד פעולה" ציבורי, שביקש לסייע לנאשמת בהליך המשפטי, ודרש הגברת הסיוע המדינתי לילדים עם צרכים מיוחדים.⁹¹

83 צפורה שחור-רובין "היגינה רוחנית: הטיפול בילדים חריגים במערכת החינוך בארץ ישראל בימי המנדט הבריטי" קורות טז, לג, לד (התשס"ג).

84 דבורה הכהן עולים בסערה: העלייה הגדולה וקליטתה בישראל 1948-1953, 187-190 (1994); אברהם שטרנברג בהיקלט עם 26-30 (התשל"ג).

85 חוק שירותי הסעד, התשי"ח-1958.

86 אברהם דורון "עבודה סוציאלית בישראל: אורות וצללים" לא צדקה אלא צדק: פרקים בהתפתחות העבודה הסוציאלית בישראל 394, 399-400 (ג'וני גל ורוני הולר עורכים 2019); שושנה מריומה-מרום "מאפייני מדיניות הרווחה בישראל בשנות החמישים והשישים והתהוות שכבות המצוקה המזרחיות" תיאוריה וביקורת 36, 113 (2010).

87 על היחס לאנשים עם מוגבלויות בתקופת המחקר ראו רוני הולר "בין האישי לחברתי: עבודה סוציאלית ואנשים עם מוגבלויות בעשורים הראשונים לקיומה של מדינת ישראל" לא צדקה אלא צדק, שם, בעמ' 309.

88 סופרנו בחיפה "אם נאשמת בהריגת בנה" הצפה 2.5.1951, 4.

89 "אם מודה בטיבוע ילדה" דבר 13.11.1951, 4; "האם שטיבעה בנה – לביה"ד המחוזי" חרות 17.1.1952, 2.

90 בת-אסתר "הורים כי ירצחו" מעריב 26.5.1952, 2.

91 בפרשה זו פורסמו לכל הפחות 56 מאמרי עיתונות בין השנים 1964-1965. ראו למשל "פנייה נוספת לנשיא לחון את גיזלה כפרי" מעריב 28.10.1964, 19; "רחמים מסוייגים" קול העם 29.10.1964, 2.

מצוקה כלכלית: "לא רציתי שתגדל ותסבול מחוסר אוכל וחיים קשים"

במקרים בודדים בלבד שימשה מצוקה כלכלית מניע להמתה. במרץ 1955 הושלכה לים תינוקת שנולדה לזוג עולים מעיראק, בדרכם חזרה מבית החולים למעברת כפר אתא. המניע, לדבריהם, היה מצוקה כלכלית: האב מובטל ויש להם שני ילדים נוספים. הנאשמת נימקה החלטתה כך: "זו התינוקת שלי ולא רציתי שתגדל ותסבול מחוסר אוכל וחיים קשים"⁹². גלדיס ס', רווקה בת 19, ממשפחה שמצבה הסוציאלי קשה, נטשה את בנה בשדה שומם וטענה שעשתה זאת כי חששה שלא תוכל לכלכלו ולגדלו. התינוק התגלה גוסס אך נותר בחיים.⁹³ עם זאת, לרוב, נטשו אימהות בקטגוריה זו תינוקות וילדים במקומות בטוחים יחסית, ובעיקר בלשכות הסעד, כנקודת מוצא לדיאלוג עם הרשויות בדרישה לסיוען בגידולם.⁹⁴

מאפייני הגורמים לעבירה בחברה הישראלית בשני העשורים הראשונים, שתוארו בפרק זה, דמו במובנים רבים לגורמים לעבירה במערב אירופה, שתוארו בפרק הראשון: הסטיגמה על היריון מחוץ לנישואים חלה בעיקר על האם, בעוד האב לא נדרש לתת עליו את הדין, או לשאת בעלויות גידול הילד. מוסדות לחולי נפש או לילדים עם צרכים מיוחדים היו מועטים, ולא תאמו את מספר המקרים הרב. הנגישות המועטה לאמצעי מניעה, הפלות או אימוץ, הובילו נשים לפתרונות ייאוש של נטישת התינוק, ולעיתים נטישה מסכנת חיים או המתה. הדרך שבה חקרה המשטרה עבירות אלה עומדת במרכז הפרק הבא.

ג. "המשטרה פתחה בחיפושים אחר האם"

ידיעות בתקשורת על מציאת גופות ילדים ותינוקות כללו לרוב משפט לקוני קצר ולפיו "המשטרה פתחה בחיפושים אחר האם". הפרק מבקש ליצוק תוכן ממשי לאמירה זו, ולתאר את שלבי החקירה תוך בחינת השאלות: מי הגישו את התלונות? כיצד השפיעה זהות האם על סיכויי גילוייה? ואילו קשיים ייחודיים נוצרו במעברות ובחברה הערבית? הפח"פ כלל שני סעיפים שהתמקדו בהמתת תינוקות: ס' 226 קבע כי אישה שהמיתה תינוק במעשה או במחדל "אלא שבשעת מעשה או אי-מעשה לא החלימה כליל מפעולת הלידה הזאת ומחמת כן לא היתה דעתה מיושבת עליה", ניתן יהיה לקבוע כי היא "אשמה בהריגה או אשמה אך מטורפת או אשמה בהעלמת לידה". הסעיף היה בעל היגיון מגדרי וחברתי ברור שכן נוסח בלשון נקבה ולפיכך חל על אימהות בלבד. הנמקתו להקלה

92 "נאשמים שהשליכו תינוקות לים" הארץ 13.6.1954, 4.

93 "נטשה את תינוקה" הארץ 8.2.1953, 2.

94 Alyagon-Darr & Levenkron, לעיל ה"ש 2.

בעונש, שלפיה "לא היתה דעתה מיושבת עליה" לאחר הלידה, שיקפה בחירה להצגת מניע ביולוגי של שיבוש הורמונלי לעבירה, תוך הסתרת ההקשרים המבניים שתוארו לעיל. אם לא נמצאו ראיות להרשעה לפי ס' 226, שדרש הוכחת מעשה אקטיבי, הועמדה האם לדין בעבירה פחותה בחומרתה, של העלמת לידה, לפי ס' 227, איירישום לידת תינוק מת,⁹⁵ ונתפסה כעבירה מינהלית באופייה, המצריכה רף ראיתי נמוך יותר. בדיונים על ניסוח כתבי האישום נשקפה ההתחבטות – לעיתים מהותית ולעיתים פרקטית – איזה משני הסעיפים נלקט. בתרשומת פנימית בתיק משנת 1954 רשם החוקר: "שוב נשאלת השאלה – על מה להאשים. אין לנו הוכחות כי אמנם הילד היה מת עם צאתו לעולם. הנאשמת מוסרת בדומה 'הוא לא בכה' 'הוא בכלל לא בכה'. אני נוטה לכן לוותר על ס' 226 ולתבוע בבי"מ השלום על העלמת לידה לפי ס' 227 ולגמור עם הפרשה בהקדם."⁹⁶ הבנת הדרך שבה נאכפו סעיפי החוק מצריכה התחקות אחר דמותה של משטרת ישראל בשנים אלה, תוך בחינת שלושה רבדים: הגלובלי, הלוקלי והאישי. התפתחות הקרימינולוגיה הקלאסית מאז סוף המאה התשע־עשרה, ושרטוט העבריין כאדם לא רציונלי שאינו שולט ביצרו, עיצבה את דמות חוקר המשטרה כמי שנדרש להיות היפוכו המוחלט: אדם הפועל בשיקול דעת, משתמש בחידושי המדע ללכידת העבריין, בודק בקפדנות את זירת הפשע, מתעד בשיטתיות את פעולותיו, ומגלה נאמנות מלאה לערכי המדינה במנותק מתפיסת עולמו האישית.⁹⁷ באופן דומה, גם משטרת ישראל ניסתה לאמץ שיטות פעולה אלה: המפכ"ל הראשון הציג במאי 1948 לציבור את תוכניתו, ולפיה "המשטרה במדינה היהודית תהיה בנויה על בסיס אירופאי מודרני"⁹⁸, ובהכשרות שוטרים ובכתבי עת משטרתיים הושם דגש על שימוש בכלים מדעיים מודרניים למאבק בפשיעה.⁹⁹ עם זאת, משטרת ישראל התקשתה ליישם שאיפות אלה, על רקע המציאות המורכבת והדינמית של חברה בהתהוות, שטרם אימצה את עקרון שלטון החוק במלואו, התנגדה למרות המשטרה והתבוננה בה בחשדנות במקרה הטוב, ובעוינות במקרה הרע.¹⁰⁰ פרקטיקות תרבותיות מקובלות לא השתנו מייד עם ההגעה לישראל, גם כשהיו מנוגדות לחוק, כמו

95 Winnik & Horovitz, לעיל ה"ש 5, בעמ' 42.

96 תזכיר פנימי (14.2.1954) א"מ ל-308/10 "רצח ולד".

97 גל הרץ "שני פנים לקרימינולוגיה: הנס גרוס בין זיהוי פלילי לאפיון גזעי" משפט, חברה ותרבות ד: משפט ומשטרה 27 (נעמי לבנקרון ותמר קריכליכץ עורכות (2021).

98 "1200 שוטרים יהיו במשטרה העברית" המשקיף 16.5.1948, 3.

99 ראו למשל מחזור הרצאות בקורס קצינים "חקירת הפשע וגלוי העבריין" שוטר ישראל א 14, 14 (1948).

100 לדיון נרחב יותר באתגרים שניצבו בפניה בשנים אלה ראו נעמי לבנקרון "בין גלוי לנעלם: היסטוריוגרפיה של משטרת ישראל בעשור הראשון" משטרה והיסטוריה 1, 17, 35-48 (2019); שטרית "בשוטר תלוי הדבר", לעיל ה"ש 4, בעמ' 67-88.

נישואי קטינות, כישוף או משחקי קלפים.¹⁰¹ בנוסף, לעיתים יושבו סכסוכים במנגנונים פנים-קהילתיים, ולא באמצעות תלונות למשטרה. לבסוף, המשטרה סבלה בשנים אלה ממחסור ניכר בכוח האדם שלה. התחלופה היתה גבוהה, והשוטרים התאפיינו בניסיון מקצועי מועט.¹⁰²

מציאות מורכבת זו הפכה את פעילות השיטור ל'עבודת גבולות', כפי שהומשגה על ידי Michèle Lamont.¹⁰³ המשטרה נדרשה להגדיר קבוצות חברתיות, לסמן גבולות של שייכות ולהטמיע את הנורמות המקומיות בקרב החברה המתהווה. אך בתוך כך, היא גם שעתקה היררכיות מגדריות, תרבותיות ואתניות המעוגנות בסדר החברתי. שוטרים נדרשו לגשר בין העולם שממנו הגיעו העולים מצפון אפריקה ואסיה לבין חייהם בישראל; בין נורמות פטריארכליות וקולקטיביסטיות במדינת המוצא, לבין איים של מתירנות יחסית שנשקפו מעברה השני של גדר המעברה. נקודות מנשק אלה בין תרבויות, ובין אזרחים לשוטרים, יצרו מתח בלתי-פוסק ונקודות התנגשות לא מעטות. מציאת גופת תינוק עוררה ושיקפה רבות מנקודות מתח אלה.

1. החקירה מתחילה: קשיים ואתגרים

חקירת העבירה הצריכה שני מסלולי חקירה שונים, שנקבעו לפי זהות החשודה. מסלול אחד נועד לנשים שלא ניסו להסתיר את העבירה, ואף דיווחו עליה בעצמן – אימהות לילדים עם מוגבלויות ואימהות חולות נפש. המסלול השני נועד בעיקר לאימהות שניסו להסתיר את הריונן ואת ההמתה, והחקירה החלה לרוב עם מציאת הגופה. אימהות שהשתייכו לקבוצה הראשונה, חולות נפש או אימהות לילדים עם מוגבלויות, נעצרו גם אם הודו, בטענה שנדרשות פעולות חקירה נוספות, כפי שהיה מקובל ביחס לחשודים בעבירת הרצח,¹⁰⁴ לדוגמה חקירת שכנים ומכרים, שתיארו לרוב משפחה מאושרת, ואת האם כ"שמחה ועליזה" או "אם לתפארת". זאת, קרוב לוודאי, כדי להסיר מעצמם, משפטית ורגשית, חשד לשותפות במעשה. שכניה של גיזלה כ' ציינו כי "הינה אם ואשה תרבותית, ולא היו מעלים בדעתם כי אכן היא אשר עשתה זאת, הם היו דיירים

101 עדי רותם-זלמן חקיקה פלילית בתקופות מעבר (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת בראילין התשס"ט); ORIT ROZIN, A HOME FOR ALL JEWS: CITIZENSHIP, RIGHTS, AND NATIONAL IDENTITY IN THE NEW STATE 15-66 (2016).

102 לבנקרון, לעיל ה"ש 100, בעמ' 46-47.

Michèle Lamont & Virág Molnár, *The Study of Boundaries in the Social Sciences*, 28(1) 103 ANNUAL REVIEW OF SOCIOLOGY 167 (2002); Mark A. Pachucki, *Sabrina Pendergrass and Michele Lamont, Boundary Processes: Recent Theoretical Developments and New Contributions*, 35 POETICS 6 (2007).

104 ייתכן שלגבי חולות נפש התעורר חשש למסוכנות, אך לא ביחס לאימהות אחרות.

שקטים ואדיבים".¹⁰⁵ שכניה של מרים ק' מבית שערים, שחתכה את צווארו של תינוקה ואת ורידיה שלה בסכין גילוח, סיפרו כי הייתה עליזה ובריאה, אם כי "עצבנותה גברה עם היוולד התינוק במידה בלתי רגילה".¹⁰⁶ תמר מ', חולת נפש שהמיתה את בנה בן השש וניסתה להמית את בתה בת החמש, תוארה "כאם ואשה מסורה למופת, והכל חיבובה. בקראה על מקרה הרצח בנהריה הזדעזעה באמרה: 'כיצד יכול אב לבצע מעשה כה אכזרי בבניו'".¹⁰⁷

איתור נשים מהקבוצה השנייה, ובעיקר מי שילדו מחוץ לנישואים, הצריך חקירה מורכבת יותר, ובהן יתמקד הפרק. החקירה החלה לרוב עם איתור הגופות בפחי אשפה, בשירותים ציבוריים, או במקורות מים – בים, בנחל או בכיוב. לעיתים נותרה הגופה בבית האם, גם כשהתגוררה עם משפחתה. חלק מהנשים הותירו בגדים ספוגי דם או שלוליות דם על הרצפה במקומות חשופים לעין. נראה שחיפשו מקום שבו יוכלו ללדת לבדן, אך מקום נטישת הגופות והתנהלותן לאחר המעשה לימדו על חוסר תכנון ומחשבה, ואולי אף על רצון להיתפס.

במקומות מיושבים התגלו הגופות לרוב בידי שכנים או עוברי אורח,¹⁰⁸ ובמקומות שוממים הן התגלו בידי מטיילים¹⁰⁹ או בידי ילדים בשעת משחק.¹¹⁰ באפריל 1962 סיפר ילד בן 10 לחוקרי תחנת קריית מלאכי: "על האבן התיישב פרפר יפה ואני רציתי לצוד אותו [...] ראיתי שק ותפסתי בו כדי לצוד את הפרפר. מתוך השק נפל לרגלי ילד קטן-קטן, כזה שהאמא מביאה מבית החולים".¹¹¹

במקרה אחד לפחות החלה החקירה בעקבות פעילות של שוטר במעברה, ועוד בטרם אותרה הגופה.¹¹² בספטמבר 1959 יצא השוטר צמח ס' ממשטרת טבריה לסיור באזור ביתה של רחל ב', "מאחר וקבלתי ידיעות וכן גם הוראות כי מבקרים אצל רחל זו אנשים שבאים אליה בלילה וקבלתי הוראה לברר זהותם". בתוך כך, שמע שיחה בערבית בין שתי נשים, שפה המוכרת לו, וממנה עלה כי מישהי ילדה בביתה וייתכן שנטשה את התינוק.

105 ש' שליט "הרגתי את בני מתוך רחמים" **מעריב** 20.4.1964, 22.

106 "התינוקת נמצאה חיה בחדרה של היולדת" **דבר** 22.2.1956, 6.

107 "אם רצחה בנה בחניקה" **דבר** 2.4.1954, 10.

108 "נמצאה גופת תינוק בן יומו" **הצפה** 26.10.1949, 4.

109 "נמצאה גופת תינוק" **דבר** 14.4.1959, 4. ראו גם עזרא ינוב "פחדה מאביה, והרגה וולדה" **מעריב** 17.4.1962, 14 (להלן: ינוב, פחדה מאביה).

110 "נמצאה גופת תינוק" **חרות** 22.4.1952, 4.

111 ינוב, פחדה מאביה, לעיל ה"ש 109.

112 בשל המעקב האינטנסיבי שניהלו שוטרים אחר חיי היומיום במעברה, ספק אם היה זה המקרה היחיד, אך אין הוכחות לכך. במקרה דומה, אישה ממעברת תלפיות שילדה בלילה מול בית החלוצות בירושלים, ונטשה את התינוקת שם, נעצרה כבר למחרת בבוקר על ידי שוטר בביתה שבמעברה. "נאשמת בנטישת תינוקה לבית הדין המחוזי" **על המשמר** 27.6.1954, 3.

כשהתקרב אליהן השתתקו, אך הוא הספיק לשמוע את השם שבו נקבו כחשודה במעשה. בהודעתו אמר השוטר צמח:

כי גם אני חשדתי בה שהיא בהריון מאחר ופעם לא מזמן ראיתיה עם בטן גדולה וידוע לי שהיא אינה נשואה לכן עורר בי חשד שזו היא אותה בחורה שילדה. הלכתי מאחורי ביתה של נרקיסה בקרבת החלון הפונה לשדות ומשם שמעתי צעקות מבפנים הבית שאומרת "אי אמא" אני התקרבותי לכיוון הכביש ליד ביתה של נרקיסה ושם באה אמא של נרקיסה ושאלה "מה יש מה אתה עושה כאן אף פעם לא באת לכאן מה אתה עושה כאן". אמרתי לה שאני מטייל כאן כי באותו רגע לא הייתי במדים ואז התעורר בלבי חשד גדול שזו היא שהיא ילדה.¹¹³

הנחת העבודה של המשטרה לאחר מציאת גופת תינוק הייתה כפולה: האחת, החשודה היא האם. חיפוש אחר האב הצריך ראיה ראשונית למעורבותו.¹¹⁴ ההנחה השנייה הייתה "יולדת אינה מרחיקה לכת",¹¹⁵ ולכן התמקדו החיפושים באזור מציאת הגופה. ואומנם, לרוב בוצעה ההמתה קרוב לביתן, בשל מחסור במשאבים הנדרשים או בידע הנדרש לנסיעה למקום מרוחק יותר, כמו גם החשש שבני משפחה או מעסיקים ישימו לב להיעדרן.

תיקי החקירה חושפים את האתגרים והקשיים שהציבה המציאות המורכבת של חברה בהתהוות בפני המשטרה. חוסר האמון של העולים במוסדות המדינה הוביל להגבהת חומות של ניכור בין קולטים לנלקטים, ובעיקר העולים ממדינות צפון אפריקה ואסיה שהתגוררו במעברות. לפיכך, נתקלה המשטרה בקושי לא מבוטל בניסיון להשגת מידע בחקירות במעברות. שוטר ציין בדוח משנת 1954 את תסכולו נוכח הקשיים בחקירה לאחר מציאת גופת תינוק במעברת סקיה, הנובעים, לדבריו:

מחוסר הכרה מלאה אצל רוב תושבי המעברות במילוי חובתם האזרחית בסיוע במקרים דומים, ואחרים, למשטרה, וגילוי אוזנה אודותם (העבריינים) בחששת [כך] לסכסוכים העלולים להגרם ע"י כך ואיבוד זמנם וכו', למרות אי ההגיון שבדבר כי בסופו של דבר התועלת היא ציבורית, ודבר

113 הודעתו של השוטר צמח ס' (2.9.1959) א"מ ל-280/12 "הריגת ולד".

114 ראו למשל "אב נטש את ילדו בן ה-3" **שערים** 19.1.1954, 4.

115 ינוב, פחדה מאביה, לעיל ה"ש 109.

זה טרם ברור לרוב מהתושבים. ולכן חל עיכוב לביצוע גילוי העבריינית
בתיק הנ"ל.¹¹⁶

לרוב החלה החקירה עם איתור הגופה, ולאחריה בוצעו כמה צעדים קבועים: צילום שרידי הגופה, העברתה לבית חולים או למכון הפתולוגי, ולעיתים שוגרו גששים¹¹⁷ או כלבי גישוש¹¹⁸ לאיתור האם. אולם החקירה הממשית החלה לרוב עם כניסת מערכת הבריאות, על זרועותיה השונות, לתהליך החקירה. בזרועות אלה יעסוק הפרק הבא.

2. עולם הרפואה

הזיהוי שנוצר מאז המאה התשע־עשרה בין עוצמתה של המדינה לבין בריאות אזרחיה, הוביל לחיזוק הקשר בין רשויותיה לבין הקהילה המדעית. כפי שטען פול רבינו, שתי אלה היו ישויות חדשות יחסית, שחיזקו זו את זו בתהליך עלייתן וביסוס סמכותן באמצעות הכרה הדדית: המדינה קיבלה כלים שאפשרו לה להגביר את הפיקוח על אזרחיה ולשפר את בריאותם, ובתמורה חיזקה את מעמדם של אנשי המדע.¹¹⁹ החיבור הוביל למדיקליזציה של חיי היומיום, שבמסגרתם גבר פיקוח המדינה על פעולות יומיומיות של אזרחיה. הגירה ומיניות, שנתפסו כאיום על בריאות האוכלוסייה וביטחונה, היו שניים ממושאי הפיקוח העיקריים. הפיקוח על המיניות הוביל להטלת הגבלות על מין שאיננו למטרות רבייה בתוך המשפחה, תוך שילוב רופאים במערך האכיפה,¹²⁰ והחשש מפני המחלות והמוסר הירוד של מיליוני המהגרים שהגיעו לאירופה ולארה"ב בסוף המאה התשע־עשרה וראשית המאה העשרים העניק לרופאים מקום מרכזי בתהליך הגירתם.¹²¹ תהליך דומה התרחש גם בישראל לאחר 1948, עת הרפואה, שהפכה להיות סממנה המובהק

116 דוח חקירה ומעצר (19.1.1954) א"מ ל-308/10 "רצח ולד".

117 ראו למשל "נמצאה גופת תינוק" דבר 14.4.1959, 4.

118 על שימוש בכלבים במשטרה בשנים הראשונות ראו מ' אפשטיין "הכלב – עוזרו של השוטרי שוטר ישראל א 24 (התש"ט). כך למשל בעת מציאת גופת תינוק ברחוב גולומב בתל אביב "הגיע למקום גם כלב המשטרה הנודע 'דגון' ובהדרכת נוהגו סמל ע. נוימן החל ללכת בעקבות שהובילו ממקום המצאו של הולד לביתה של הנאשמת, ממש לתוך חדרה" גם כאן, כוחות הטבע נרתמים בידי המדע והמשטרה, לצורך אכיפת החוק. "דינה של נאשמת בהריגת תינוקה הועבר לבית הדין המחוזי" הצפה 30.10.1953, 3.

Paul Rabino, *Studies in the Anthropology of Reason*, 8(5) ANTHROPOLOGY TODAY 7 (1992); 119

Pierre Lemieux, *Public Health and the Regulatory State*, 51 SOCIETY 247 (2014).

FRANK MORT, DANGEROUS SEXUALITIES: MEDICO-MORAL POLITICS IN ENGLAND SINCE 120 1830 (1987).

AMY L. FAIRCHILD, SCIENCE AT THE BORDERS: IMMIGRANT MEDICAL INSPECTION AND 121 THE SHAPING OF THE MODERN INDUSTRIAL LABOR FORCE (2003).

של המודרניזציה, תפסה חלק חשוב במיון העולים ותהליכי הסוציאליזציה שלהם.¹²² פרק זה יעסוק בשתי קבוצות מרכזיות של עדים מתחום הרפואה: האחת, רופאים, אחיות ומיילדות שעשויים היו לתרום מידע על אודות צעדי היולדת עד לרגע ההמתה. השנייה, פתולוגים, גניקולוגים ופסיכיאטרים שסייעו לפענח עבירות באמצעות הראיות שהתגלו בתהליך החקירה.

3. פריון וילודה

חקירות המשטרה מאפשרות עיון בעולם היולדה והפריון תוך שרטוט שחקניו המרכזיים ובחינת תהליכי קבלת החלטות במסגרתו על ידי נשים. הרופאים בישראל בתקופה זו היו ברובם ילידי אירופה, ובה רכשו את השכלתם. הם היו בעלי תפיסת עולם ציונית ולאומית, וראו בעצמם אליטה משרתת.¹²³ רופאים בתחום הפריון והיולדה היו נדבך חשוב בחקירות המשטרה, ומי שהתגוררו או עבדו בסמוך למקום מציאת הגופה, התבקשו למסור מידע על נשים הרות בטיפולם שצפויות היו ללדת במועד מציאתה. כך למשל כשאותרה גופת תינוק בשנת 1952 ברחוב רוטשילד בפתח תקווה, נגבו הודעות מתשעה רופאים שהתגוררו או עבדו באזור. הודעותיהם היו זהות כמעט, ונוסחו קרוב לוודאי על ידי השוטר החוקר, בהן שללו טיפולם באישה שהייתה אמורה ללדת בסמוך לתאריך מציאת הגופה ושתינוקה נעלם.¹²⁴

רופאים ואנשי צוות אחרים שעבדו במחלקות היולדות בבתי החולים התבקשו לספק את רשימת היולדות בתקופה הרלוונטית, או לסייע בזיהוי גופה מסוימת. בחקירה שהתקיימה ביוני 1952 בחיפה "הגויה נלקחה לכל בתי החולים בחיפה והראוה לעובדי המוסדות הנ"ל, אולם לא הכירוה".¹²⁵ במקרה אחר, אותרו ההורים לפי סימן היכר של בית

122 שחלב סטורליס ושפרה שורץ "נלחמות בבערות ובהרגלים נחשלים": תפיסות ופרקטיקות של אחיות ורופאים כלפי עולים בעלייה הגדולה של שנות החמישים" ישראל 6, 31 (2004); בני נוריאלי "חייבים להציל את הילדים: ארגון OSE ויהודי צפון אפריקה" הצינונות והאימפריות 293 (יהודה שנה עורך 2015); Nadav Davidovich & Shifra Shvarts *Health and Hegemony: Preventive Medicine, Immigrants and the Israeli Melting Pot*, 9 ISRAEL STUDIES 150 (2004). על בדיקות רפואיות של עולים יהודים כבר בתקופת המנדט, ראו אייל כתבן "מי בעל הבית? הקרנטינה ובדיקת העולים בשערי ארץ ישראל 1918-1929" קורות: שנתון לתולדות הרפואה ומדעי הטבע ב, לז (התש"ע-התשע"א).

123 אורית רוזין ונדב דוידוביץ "ההסתדרות הרפואית בישראל בשנות החמישים ובשנות האלפיים" עיונים בתקומת ישראל 19, 56, 62-79 (2009); יקנה, לעיל ה"ש 49, בעמ' 30-32.

124 כל ההודעות נגבו בתאריך 27.4.1952, א"מ ל-308/7 "רצח תינוק". המקרה לא פוענח. 125 מכתב מ' שמאי, ראש ענף פלילי במחוז חיפה, לרמ"ח פלילית [כך] (29.6.1952) א"מ ל-2270/6 "חוות דעת - הרשאה לסגירת תיקים - מחוז חיפה".

החולים על ידה של גופת התינוקת.¹²⁶ בנוסף, נחקרו גם אחיות ועובדות אחרות ב"טיפת חלב" שביצעו מעקב היריון וביקרו יולדות בבתיהן לאחר הלידה.¹²⁷ מן החקירות עולה כי יחסם של הרופאים לנשים לא היה אחיד: חלקם, מתוך מודעות למצוקתן, ניסו לסייע למי שהרו מחוץ לנישואים, והפנו אותן למקומות שבהם יוכלו ללדת בסתר ולמסור את התינוק לאימוץ. אחרים סירבו לסייע להן בכך גם כשביקשו עזרה. עניינה של רחל ח' ממחיש היטב את הפער בין שתי הגישות: רופא המשפחה שטיפל במשפחה ובה מגיל צעיר מסר לחוקרי המשטרה כי שיתפה אותו במצוקתה, אך הוא סירב לבקשתה לסייע לה להתרחק מהבית ולעבור לבית החלוצות.¹²⁸ בבית החולים, לעומת זאת, אמר לה הרופא המטפל כי עליה לגשת לאחות "לקבל תור כדי לצאת למוסד ע"מ שאני הוליד [כך] שם ויקחו לי את הילד".¹²⁹

לעיתים הפגינו הרופאים גם פער מעמדי או יחס שיפוטי: במרץ 1955 אישרה ד"ר רבקה ק' באוזני השוטרים כי החשודה ביקרה במרפאתה במהלך ההיריון, ולדבריה "עשתה את עצמה תמימה בקשר עם הפסקת הוסת". עוד תיארה את הפתעתה משהבינה שהמטופלת הייתה אשתו השלישית של בעלה: "פשוט נדהמתי בראותי אותה במצב כזה". ד"ר רבקה ק' הסתפקה בהמלצה לחשודה שתפנה לקצין מבחן ולטיפת חלב, וגבתה ממנה שלוש לירות.¹³⁰ במקרה אחר, הכחישה רופאת ילדים שטיפלה אי פעם בנשים בהיריון אך ציינה ששמעה על מציאת גופת התינוק במעברת מפדה (לימים, רמת עמידר) "מהעוזרת שלי שגרה בעמידר".¹³¹ משפט אגבי זה ממחיש במידה רבה את פערי המעמדות החברתיים בין ישראל הראשונה והשנייה, ובין הנערות והנשים שהגיעו לטיפול בנסיבות אלה לבין הרופאים שטיפלו בהן.

האדרת הטיפול המדעי, הרציונלי והמודרני ביולדות, שהוצג כמגן עליהן מפני הסכנות הטמונות בלידה הביתית, שיתוף הפעולה בין רופאים למדינה, ומענקים שהוענקו ליולדות

126 "הורים למאסר על הריגת בתם" דבר 21.3.1955, 2.

127 להתפתחותה של טיפת חלב, ראו שפרה שורץ וצפורה שחור-רובין "הסתדרויות נשים למען אימהות וילדים בארץ ישראל: פועלן של 'הדסה', 'הסתדרות נשים עבריות' ו'ויצו' להקמת תחנות לאם וילד ('טיפת חלב') 1913-1948" **העבריות החדשות: נשים ביישוב ובצינונות בראי המגדר** 248 (מרגלית שילה, רות קרן וגלית חזן-רוקם עורכות 2001).

128 הודעתו של ד"ר נסים ר' (16.4.1962) א"מ ל-268/11 "רצח וולד בן יומו".

129 הודאתה של רחל ח', לעיל ה"ש 73. קיימות גם דוגמאות נוספות: הרופא של נרקיסה ח' הבטיח לשלוח אותה ללדת מחוץ לעיר במקום שבו יוכל התינוק להישאר. הודאתה של נרקיסה ח' (2.9.1959) א"מ ל-280/12 "הריגת וולד" (להלן: הודאתה של נרקיסה ח'). לעומת זאת, הרופא של שושנה ש', שאבחן את הריונה בחודש השלישי, מסר למשטרה כי היא ביקשה לבצע הפלה, אך הוא סירב לעזור לה בביצועה. מכתב מא' קלפר, סגן מפקח מחוזי, מפקד נפת השפלה, למחלקה הפלילית (29.8.1951) א"מ ל-2190/29 "רצח וולד עלידי אמו".

130 הודעתה של ד"ר רבקה ק' (24.3.1955) א"מ ל-308/12 "רצח וולד".

131 הודעתה של ד"ר גרטה ו' (5.3.1958) א"מ ל-457/20 "רצח וולד".

שילדו בבתי חולים, הובילו להעתקת הלידה מאז סוף המאה התשע־עשרה מבית היולדת או המיילדת אל בתי החולים, תוך העצמת סמכות רופאים והכפפת המיילדות לפיקוחם.¹³² גם בישראל התרחש תהליך דומה מסוף התקופה העות'מאנית: מיילדות מסורתיות נדחקו בהדרגה על ידי מיילדות שרכשו השכלה במדינות אחרות או אחיות,¹³³ וחוק הביטוח הלאומי שקבע מענקים כספיים לנשים שילדו בבתי חולים¹³⁴ סייע לחיזוק מגמה זו. גם המיילדות נחקרו בקביעות בידי המשטרה, מתוך הנחה שסביר יותר שנשים יבקשו עזרת אישה מקהילתן, או, למצער, כזו שאיננה עובדת בשירות המדינה. רוב המיילדות שנחקרו היו עולות חדשות, בעיקר מעיראק ומתימן, שחיו במעברות¹³⁵ והתקשו להמשיך לעבוד במקצוען בישראל. חלקן חתמו על הודעותיהן בטביעת אצבע, ולעיתים ציינו כי הסמתן למיילדות בישראל מתעכבת בגלל היעדר השכלה מקצועית או השכלה בכלל. כך למשל נגירה ל', מיילדת בעלת ניסיון של 18 שנים, סיפרה שבקשתה לרישיון מתעכבת מכיוון שאיננה יודעת קרוא וכתוב.¹³⁶ בנוסף, מענקי הלידה הפחיתו את מספר הנשים שפנו אליהן ובהתאמה – את שכרן. בחקירה שהתקיימה במעברת מפדה אמרה המיילדת פרחת ד': "היות ובטוח לאומי משלם עבור כל לידה שיוולדים בבית החולים, לכן אין נשים שיוולדות עכשיו בבית, לכן אין לי עכשיו עבודה".¹³⁷

הפערים בין המיילדות המסורתיות, שנתפסו כחסרות השכלה ופרימיטיביות, לבין הרופאים שנתפסו כנציגי המודרניזציה, בלטו לעין בחקירות שבהן העדיפו השוטרים לראות עצמם כמזוהים עם האחרונים: בעוד הרופאים נחקרו כעדים טכניים בלבד, לעיתים קרובות במשרדם, והתבקשו להשיב על כמה שאלות קצרות או לספק רשימות של יולדות, המיילדות זומנו לתחנה, ונחקרו כמי שעשויות היו לסייע ליולדות "בלידה פרועה".¹³⁸ תחושתן שהן חשודות בדבר מה, גם אם לא בסיוע ללידה שעל אודותיה נחקרו, עולה בדרך שבה הדגישו את הימנעותן מלעבוד כמיילדות אם לא הוסמכו, למעט במקרים קשים וחריגים וגם אז "אינני מיילדת אותן אלא שולחת אותן לבית חולים".¹³⁹

132 אומי לייסנר "לידה וחוק, הביצה והתרנגולת" העצמה במשפט 305 (משפט, חברה ותרבות, מימי אייזנשטדט וגיא מונדלק עורכים 2008).

133 אייל כתבן ונירה ברטל "על 'סידור הפרקטיקה של הילוד': עיון בפקודת המיילדות בארץ ישראל (1929) ובמשמעויותיה" חוקה אחת ומשפט אחד לאיש ולאשה: נשים זכויות ומשפט בתקופת המנדט (אייל כתבן, מרגלית שילה ורות הלפרין-קדרי עורכים התשע"א); אומי לייסנר "ללדת ועוד איך: חוקי הלידה הלאומיים בתקופת המנדט" עיונים בתקופת ישראל: מגדר בישראל, כרך א, 336 (2010).

134 ס' 30 לחוק הביטוח הלאומי, התשי"ד-1953.

135 על תפקיד המיילדת בתימן ראו ברכה גל "המיילדת בתימן כמייצגת את מסורת הקהילה היהודית" קול בתמר 1 (2019).

136 הודעתה של נגירה ל' (29.10.1953) א"מ ל-308/10 "רצח ולד".

137 הודעתה של פרחת ד' (6.3.1958) א"מ ל-457/20 "רצח ולד".

138 "דוחות התעניינות" של מדור הבילוש (4.3.1958, 5.3.1958), שם.

139 הודעתה של נגירה ל' (29.10.1953); הודעתה של מסעודה צ' (20.10.1953); א"מ ל-308/10 "רצח ולד".

4. המדע בסיוע המשטרה: פתולוגים, גניקולוגים ופסיכיאטרים

חקירות המשטרה התבססו, כאמור, גם על סיועם של פתולוגים, גניקולוגים ופסיכיאטרים, לבחינת הממצאים שאותרו בתהליך החקירה, ובעיקר בדיקת גופת התינוק, גוף החשודה ונפשה.

נתיחה לצורך קביעת סיבת המוות הפכה לחלק ממערכת אכיפת החוק במאה התשע-עשרה, ומבצעה אספו אל משרדם את המידע הרב והמגוון ביותר על המתת תינוקות.¹⁴⁰ גם בישראל, מימיה הראשונים, הסתמכה המשטרה על סיועם של פתולוגים,¹⁴¹ וכשאותרה גופת תינוק פנתה לבית המשפט בבקשה לקבלת "צו ביתור גופה".¹⁴² הפתולוגים התבקשו לחוות דעתם האם התינוק נולד חי, בן כמה היה במותו, מתי מת וכיצד, ותיקי המשטרה כוללים דוחות דקדקניים שלהם. אוויר בריאות שימש ראייה שהתינוק נולד חי, והדרך שבה נותק חבל הטבור, בחתך מקצועי או קריעה, אפשר לדעת אם איש מקצוע סייע בלידה. רחיצת עור התינוק לימדה על כוונה להותירו בחיים.¹⁴³ גופות שנמצאו בשלב ריקבון הקשו על קביעת ממצאים חד-משמעיים.¹⁴⁴ תפקיד נוסף שמילאו רופאים בחקירות היה עריכת בדיקות גניקולוגיות לחשודות לבקשת המשטרה, במטרה לברר האם הרו או ילדו לאחרונה. פרקטיקה זו החלה בתקופת המנדט ורב הנסתר על הידוע לגביה.¹⁴⁵ לעיתים זירזה הבדיקה את הודאת האם במעשה, אך לעיתים ניסו הנשים לנקות את עצמן מחשד והציעו לשוטרים להפנותן לבדיקה. בחקירה שנערכה באפריל 1952, צוין כי "מספר חשודות נבדקו ע"י הרופא הממשלתי אולם נמצאו ללא דופי".¹⁴⁶ בעניינה של לבנה ל' נפתחה החקירה כאשר צעירה עם דימום עז הגיעה לבית חולים והכחישה שילדה לאחרונה, אך הבדיקות הוכיחו אחרת והרופאים פנו למשטרה.¹⁴⁷

בניגוד לקפדנות שניכרה בעת הגשת בקשות לנתיחה פתולוגית, הרי שבדיקות גניקולוגיות לא הצריכו צו, ולא ברור אם הותנו בהסכמת הנשים או בוצעו בדרך של

LIONEL ROSE, THE MASSACRE OF THE INNOCENTS: INFANTICIDE IN BRITAIN 1800-1939, 140 (1986).

141 על התפתחות הרפואה המשפטית בישראל ראו אהרון דלב "כאילו היו אנשים חיים" דבר 8.3.1962, 3.
142 הצו הוצא על פי ס' 26 לחוק לתיקון הדין הפלילי (חקירת פשעים וסיבות מות) התשי"ח-1958.
143 הדוחות מתייחסים ל"שכבה גבינתית", המכונה כיום ורניקס, ומופיעה על עורם של ילודים לאחר הלידה.

144 "שלד של תינוק נמצא בתוך שק" הארץ 16.4.1959, 2; ללא כותרת דבר 13.3.1956, 6.

145 נעמי לבנקרון "זה גורלה של הפרוצה החלוצה": זנות, סחר בנשים ורגולציה 1948-1965, 164-174 (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור למשפטים", אוניברסיטת תל אביב 2018).

146 מכתב מ' שמאי, סגן מפקח מחוזי, ראש ענף פלילי, מחוז חיפה, אל רמ"ח פלילית [כך] (3.4.1952).
א"מ ל' 2270/6 דעת - הרשאה לסגירת תיקים - מחוז חיפה".

147 דוח פשעים חמורים (25.6.1966) א"מ ל' 504/13 "הריגת וולד בן יומר".

ציווי גרידא. לגבי נערות צעירות, בעיקר, נדמה כי האפשרות השנייה הייתה הנכונה. בנוגע לנשים נשואות קרוב לוודאי שהייתה זהירות רבה יותר: חשודה נשואה שהתבקשה להיבדק אצל רופא, על מנת להוכיח שלא ילדה לאחרונה, טענה שהיא מתביישת. העובדה שבעלה היה נוכח בחקירתה אפשרה לה להימנע מבדיקה.¹⁴⁸

החוליה האחרונה בשרשרת זו של רופאים שסייעו למשטרה בחקירותיה היו פסיכיאטרים, שהתבקשו לתת מידע על חשודות שבהן טיפלו עובר לביצוע העבירה, או לבצע אבחון לאחר מעצרן. צילה צ' נחקרה בבית החולים הפסיכיאטרי שבו אושפזה,¹⁴⁹ ובמשפטה העידו פסיכיאטרים כי היא "סובלת מפסיכוזה קשה, מתנודות במצבי רוח, היא נוטה מאד לאימפולסים ואין אצלה יציבות כלפי אדם באהבתה ובשנאתה".¹⁵⁰ שושנה ש' נלקחה לבדיקה אצל פסיכיאטר עם מעצרה.¹⁵¹ בעניינה של רבקה ג' התקבלה עדות מנהל בית החולים לחולי רוח בבאר יעקב, ולפיה לא הייתה כשירה בעת המעשה ואיננה מבינה את הנעשה סביבה, ולפיכך הופסק המשפט והיא אושפזה במוסד.¹⁵²

הדובר המרכזי ביחס לעבירה מבין המומחים בתחום בריאות הנפש היה פרופ' צבי ויניק, שפרסם שני מאמרים בנושא,¹⁵³ וכן כתב דוח מטעם המדינה לכנס בין-לאומי שעסק בעבירה. את עמדתו ניתן למצוא בפסיקת בית המשפט בעניינה של מסעודה ט', שהרגה שני תינוקות בהפרש של שנה. דבריו משקפים במשולב עובדות על אודות הנאשמת, לצד תפיסות עולם מקצועיות שרווחו בתקופת המחקר: "המדובר הוא, ללא ספק, באישיות מופרעת מבחינת אופיה, עם גישה חולנית לבעיות שונות בחיים ובין היתר יש לנבדקת כוח הדחקה נפשי העולה בהרבה על הנורמה. ולכן יש להאמין לה שהבינה לשלול את מצב ההריון גם מן האחרים וגם מעצמה, על אף ידיעתה - מצד שני - שהיא הרה". כמו כן, ויניק קבע כי היא לא עשתה כל תוכניות לרצח התינוקות לאחר הלידה "אלא חשבה שיקרה איזה שהוא נס ותפתר בעצמה הבעיה הכרוכה בלידה". עם זאת, בסוף הדוח הדגיש את חשיבות הגישה הטיפולית, ולא העונשית: "אומר שיהיה זה משגה סוציאלי ורפואי כאחד, אם יענישו את החולה על מעשיה הנוראים במקום לחפש את הדרכים לרפאותה ולהפכה לחלק חיובי בחברה".¹⁵⁴

148 הודעתה של לטיפה ס' (11.10.1953) א"מ ל-308/10 "רצח ולד".

149 "הודעת האם הנאשמת ברצח ילדה - בדין" הארץ 29.11.1949, 2.

150 "10 שנות מאסר לאם הורגת בנה" הארץ 4.2.2.1950, 4.

151 קלפר, לעיל ה"ש 129.

152 "אשמה - אבל.... מטורפת" הבקר 1.2.1952, 7.

153 לעיל, ה"ש 5.

154 ת.פ (מחוזי י"ם) 63/57 היועמ"ש נ' שושנה ט. (גזר דין מתאריך 2.8.1957, לא פורסם).

5. החיפוש אחר עדים: "בקשתי ממכרים ומנשים רכלניות להודיע על אשה כנ"ל"

במקביל לפנייה לעולם הרפואה החלה חקירה באזור מציאת הגופה. בין היתר, נחקרו שכנים, בעלי עסקים ועובדי ציבור שעבדו בקרבת מקום. ביולי 1951 אותרה גופה בפח אשפה בחיפה, ודיירי הבתים הסמוכים נחקרו בניסיון לאתר את האם.¹⁵⁵ במרץ 1955, בחקירה במעברת ראש העין, נחקרו הפועלים שעבדו באיסוף אשפה באזור, חצרנים, רבני משרד הדתות ואנשי ציבור.¹⁵⁶ אם אותרו ראיות כלשהן, התקדמה החקירה לפיהן: כך למשל במרץ 1952 הובילו חפצים שנותרו ליד גופת התינוק את המשטרה לבית הספר לאחיות בבית חולים רוטשילד בחיפה, וחלק מהתלמידות זיהו פריטים שלהן שנעלמו חודשים אחדים קודם לכן. המשטרה חקרה 34 תלמידות, וכן עובדות המוסד בהווה ובעבר, אך ללא תוצאות.¹⁵⁷

מטבע הדברים, עדים לביצוע העבירה עצמה היו נדירים וכללו בעיקר בני משפחה שסייעו בהמתה, ולא נחפזו למסור מידע. רק בתיק אחד נמצא עד ראיה למעשה עצמו, ילד תימני בן שש במעברת ראש העין שמסר לחוקרים: "ומתוך סדקי העצים הסתכלתי, וראיתי שהוציאה ילד, ורצחה את הילד ולקחה אותו, עד מקום החבית, והכניסה אותו לחבית זה מצביע על החבית מקום בו נמצא גופת הילד". עם זאת, הוא לא ידע לספק פריטים נוספים על האישה פרט לכך שלבשה שמלה אדומה ועל ידיה היו סימני חינה.¹⁵⁸ בכמה מקרים אותרו עדי שמיעה: בלידה שהתרחשה בטבריה בשנת 1959, שמעו רבות מהשכנות את צעקות היולדת בזמן הצירים והבינו את משמעותן, אך משדחתה הנערה את הצעתן לעזרה, לא נקטו צעד נוסף, ונמנעו מלעדכן את משפחתה או את המשטרה.¹⁵⁹ תושבת מעברת מפדה העידה שראתה אישה נכנסת לשירותים שבהם נמצאה הגופה ושמעה אותה נאנחת בפנים, אך העדות לא סייעה לאיתורה.¹⁶⁰

אם אותרו חשודות, החל השלב השני בחקירה, לאיסוף עדויות פרטניות נגדן מבני משפחה, מעסיקים, שכנים ומכרים אחרים. רובם ככולם טענו שלא ידעו שהייתה בהיריון, או ששמו לב לשינוי במבנה גופה אך לא חשדו בדבר. אליהו ז' קיבל את הסברי בתו כי סבלה מהתנפחות בכבד.¹⁶¹ מעסיקיה של יונה א' שמו לב לשינויים בגופה, אך משנשאלה

155 שמאי 29.6.1952, לעיל ה"ש 125.

156 דוח פעולה (13.3.1955) א"מ ל-308/12 "רצח ולד".

157 שמאי 3.4.1952, לעיל ה"ש 146.

158 הודעתו של יוסף ע' (11.3.1955) א"מ ל-308/12 "רצח ולד".

159 ראו למשל הודעותיהן של נוימה ת', ג'וליה י', מרים י', נשמיה מ' (3.9.1959) א"מ ל-280/12 "הריגת ולד".

160 הודעתה של תמרה י' (4.3.1958) א"מ ל-457/20 "רצח ולד".

161 "מאסר לאב הנאשם ברצח בתו" הארץ 26.11.1956, 4.

הכחישה שהרתה.¹⁶² מעסיקה פנה אליה בשאלות נוספות, והיא סנטה בו: "מה יש אשתך יכולה להשמין ואני איני יכולה להשמין?".¹⁶³

חקירות שהתקיימו בערים זכו לשיתוף פעולה רב יותר מחקירות שהתקיימו במעברה ובחברה הערבית. עם זאת, שליטת המדינה במנגנונים השונים – מערך השירותים במעברה, והממשל הצבאי בחברה הערבית – אפשרה שיטות חקירה שונות, שכללו הפעלת לחץ לצד הבטחת טובות הנאה. בנוסף, העובדה שחלק גדול מן החיים במעברה ובחברה הערבית התנהל מחוץ לבתים, הקלה במידת מה על השגת מידע.

שיטת חקירה שאותרה רק במעברות¹⁶⁴ הייתה גיוס "סייענים" מקרב התושבים לצורכי החקירה. לעיתים היו אלה בעלי בתי הקפה, או נשים שנתפסו כבעלות מידע רב על חיי היומיום במקום. כך למשל בחקירה שהחלה עם מציאות גופת תינוק במעברת סקיה ב' באוגוסט 1953, נרשם באחת ההודעות בתיק: "בהתאם לבקשתך (המשטרה) לברר על ענין זריקת תינוק בבית שימוש [...] בירתתי, בין נשי המעברה, והתושבים, בחשאי ובסודיות, אולם עד עתה טרם הצלחתי לפענח, או לגלות שמץ דבר, והנני מבטיח להמשיך בטיפול בבירור, עד גילוי האשמה ואודיע על כך מיד למשטרה".¹⁶⁵ בתיק מצויות כמה הודעות נוספות בנוסח דומה. בקריית מלאכי נעזרה המשטרה באפריל 1962 בנתן ג', תושב העיירה, שתואר כמי שמכיר היטב את תושביה, שמסר להם מידע על כמה נשים "חשודות".¹⁶⁶

תהליך חקירה דקדקני במיוחד התנהל במרץ 1958 במעברת מפדה לאחר איתור גופת תינוק במקום:¹⁶⁷ נחקרו בעלי עסקים ובעלי מקצוע, לרבות מיילדות ועובדות סוציאליות שהיו אמונות על הטיפול ביושבי המעברה, ונאספו רשימות של עשרות נשים הרות שהיו עתידות ללדת בסמוך לתאריך מציאת הגופה, וכן של גרושות ואלמנות. מתוכן נבדקו במיוחד ארבע נשים "שבאות במגע מיני עם מספר גברים אולם לא זונות". אחד החוקרים מציין שאף שלח את אשתו למעברה "כדי להתעניין בין הנשים" וכן גייס קרובי משפחה ונשים המוכרות לו לעזרה בחקירה.¹⁶⁸ פעולות נוספות פורטו בדוח שסיכם חלק מפעולות החקירה:

162 ת.פ. (מחוזיים) 137/59 מ"י נ' יונה א. פס"מ ל"ב 76, 78 (1962) (להלן: עניין יונה א').

163 עדותו של יונה מ' בבהמ"ש (6.11.1961) א"מ ל' 267/30 "רצח וולד ע"י אימו".

164 אך ייתכן שהתרחשה גם תחת הממשל הצבאי, בשל השליטה המוחלטת כמעט של מוסדות המדינה בשני המקומות.

165 הודעתו של רחמים מ' (30.8.1953) א"מ ל' 30810 "רצח ולד".

166 ינוב, פחדה מאביה, לעיל ה"ש 109.

167 הפעולות מפורטות בדוחות שונים בתיק א"מ ל' 457/20 "רצח ולד".

168 דוחות פעולה מחודש מרץ 1958, שם.

במשך השבועות האחרונים יצאתי לעתים קרובות בבגדים אזרחיים למעברות סקיה, חיריה וכפר עונה וישבתי בבתי קפה ודברתי ערבית עם יושביהם ובררתי באם מכירים אשה שהיתה בהריון ואין לה עתה ילד או שמכירים אשה שהרתה בצורה בלתי חוקית, אולם ללא תוצאות. כן חקרתי חלבנים ומוכרי קרח וחנויות מכולת באזור המעברות גבעתיים, רמת גן ובני ברק וכן בקשתי מהחלבנים הנ"ל לדעת על אשה כנ"ל אולם ללא תוצאות כי רובם לא היה מענין אותם הדבר הנ"ל. בקשתי מכל הבאים במגע עם עקרות בית כגון חנויות מכלת מרפאות מוכרי קרח ונפט ירקנים ומוכרי חלב ואפילו סיידים וצבעים בקשתי מהנ"ל להתעניין בקשר למקרה הנ"ל ובאם יתקלו או ישמעו על אשה שהיתה בהריון בלתי חוקי או בכלל, ועכשיו אין תינוק, להודיע על כך למשטרה. כל האנשים הנ"ל הבטיחו לעשות זאת. ביחס למעברות בקשתי ממכרים ומנשים רכלניות להודיע על אשה כנ"ל. כן חקרתי גם בעלי בתי קפה ובלשכות העבודה.¹⁶⁹

אך החקירה לא הניבה תוצאות, והתיק נסגר.

חקירה אחרת שבה ננקטו צעדים דומים, אך הפעם בהצלחה, התקיימה במעברת ראש העין. לאחר שחקירת עובדי ציבור ובדיקת פרטיהן של שמונים נשים הרות, ושל צעירות שהתנהגותן הוגדרה "מפוקפקת", לא העלתה דבר, הושגה פריצת דרך באמצעות בדיקה דקדקנית ביחס לנשים גרושות ואלמנות. החקירה העלתה כי אחת מהן, גרושה, נראתה חיוורת לאחרונה, והלכה בכבודות "עם בטן שמנה יתר על המידה". גורמים נוספים שהגבירו את החשד כלפיה היו כי הגופה התגלתה במרחק 150 מטר מביתה, וכי פנתה לרופא בחודש הרביעי להריונה, אך כעת "לא נמצא וולדה אתה".¹⁷⁰ תחילה הכחישה החשודה את המעשה, אך "בחקירה מאומצת של שתי וערב ולאחר ולחוקר היה ידע על פרשת חייה", ציין מפקד תחנת פתח תקווה בסיפוק רב, "נשברה בסוף והודתה בחניקת הולד".¹⁷¹

6. אבות: "חוץ מאמירת שלום אין לו איתה שום קשר"

המקורות כוללים מידע מועט, אנקדוטלי ברובו, על אודות חלק מן האבות: שלושה מהם היו עולים מתימן, שלושה עולים מעיראק, וכן כמה גברים ערבים. אם עבדו, היו

169 דוח השוטר דן אלעזר (30.3.1958), ש.ם.

170 המלצה על ציון לשבח לשוטר ציון כהן מאת צ' צייטלין מפקד תחנת פתח תקוה (13.7.1955) א"מ ל-308/12 "רצח וולד".

171 ש.ם.

אלה פועלי צווארון כחול (טייח, חייל) ובכמה מקרים היה קשר משפחתי מדרגות שונות בין החשודה לבין האב. בשני מקרים ניסו הגברים לשאת את הנשים אך הניסיון נתקל בהתנגדות המשפחה. במקרה חריג אחד היה האב חבר קיבוץ שקיים יחסי מין עם אישה לוקה בנפשה.¹⁷²

שלוש שאלות מרכזיות הנחו את חקירת המשטרה לגבי האבות: טיב הקשר בין האב לבין החשודה; מה ידע האב על תוכניותיה ביחס לתינוק; והאם סייע לה באופן פעיל. לעיתים קרובות התגלו סתירות בין עדויות החשודות לעדויות הגברים, אך גם כשהתקבלה טענת החשודה בנוגע לזהות האב, לרוב לא נפתחה נגדו חקירה, גם במקרים שבהם הייתה קטינה, או חולת נפש.¹⁷³ עם זאת, קיימות ראיות המרמזות כי הנכונות להעמיד את האב לדין גברה כאשר היה ערבי: במרץ 1958 נעצר יחד עם חשודה ערבייה צעיר בן 19 "כחשוד באבהות על הולד"¹⁷⁴ ובינואר 1958 נאשם גבר ערבי "החשוד באבהות לתינוק בלתי חוקי זה וכן נאשם בסיוע לרצח בידי האם".¹⁷⁵

טיב מערכת היחסים שהכיח שהוביל להיריון היה הבטחת נישואים. נגירה ו', בת 18 מעיראק, הרתה לגבר שהכירה במולדתה, שהבטיח לשאתה אך לאחר שקיימו יחסי מין חזר בו.¹⁷⁶ נערה בת 16 ממשפחה שמוצאה בלוב, סיפרה לחוקריה "הוא הציע לי לשכב איתו כבעל ואשה ואמר לי שבמשך הזמן הוא יתחתן אתי. אני האמנתי לו והתמסרתי לו מרצוני הטוב והחופשי ואז הוא שכב אתי".¹⁷⁷ במקרים אחרים, היה ההיריון תוצאה של אונס,¹⁷⁸ או גילוי עריות.¹⁷⁹

עם זאת, גברים הכחישו לא פעם היכרות או קיום יחסי מין עם החשודות. בן זוגה של קטינה, שמעסיקיה העידו שביקר אצלה תכופות, הכחיש שידע כי היא קטינה, הכחיש שידע שהרתה, והכחיש את אבהותו. כמה חקירות שהתקיימו בזו אחר זו לבקשתו, ובכל אחת הועלה טיעון אחר, מעוררות ספק אם אומנם לא ידע מאומה על הריונה. עם זאת,

172 ראו גם אצל Winnik & Horovitz, לעיל ה"ש 5, בעמ' 48.

173 ס' 153 לפח"פ קבע כי יחסי מין עם חולת רוח הם "אונס בתרמית", ודינם עשר שנות מאסר. באחד התיקים הנאשמת הרתה בזמן שסבלה ממחלת נפש, זהות האב הייתה ידועה, אך לא ננקטו צעדים נגדו. מכתבו של היועץ המשפטי לממשלה למנהל הכללי למערך הבריאות (19.12.1954) א"מ ל-2190/17 "רצח וולד בן יומו".

174 "חשודה ברצח תינוקה" הצפה 1.3.1956, 4.

175 מאת סופרנו בפתח-תקוה "נאשמת ברצח – והגופה איננה" חרות 3.1.1958, 10.

176 מכתבו של מ' הירשוביץ, עוזר מפקח מחוזי בנפת הנגב, לקצין מבחן למבוגרים, משרד הסעד בירושלים (10.5.1952) א"מ ל-2271/4 "הפלה מלאכותית".

177 הודאתה של לבנה ב' (27.6.1966) א"מ ל-504/13 "הריגת וולד בן יומו" (להלן: הודאתה של לבנה ב').

178 כמו בעניינה של רבקה ג', א"מ ל-308/12 "רצח וולד".

179 "גוויית תינוקת חשפה מניע לרצח" דבר 19.4.1963, 13; סיכום כנס חוקרים 21.12.1952, לעיל ה"ש 63.

ואף שהמשטרה סברה כי המעשה נעשה "בהשראתו"¹⁸⁰, נסגר תיק החקירה נגדו. במקרה אחר, גבר שעליו הצביעה החשודה כאבי התינוק טען לקיומו של קשר שטחי בלבד עימה: "חוץ מאמירת שלום אין לו אתה שום קשר, חוזר ומכחיש שייכותו לענין". זאת, אף על פי שנכבדי העדה מסרו למשטרה שידוע לכול כי הוא האב. בנוסף, טען הגבר כי החשודה נסעה לעיתים במשאית עם אזרחים ערבים,¹⁸¹ וכך ביקש, קרוב לוודאי, להבליט ביתר שאת את חוסר הנורמטיביות שלה, כמי שחרגה לא רק מגבולות המוסר, אלא גם מגבולות הלאום.

תגובות הגברים לידיעה על ההיריון היו שונות, אך נדמה שאדישות אפיינה את רובן. האחד הציע לערוך הפלה; השני הצהיר כי הוא אכן מעוניין לשאת אותה אך תחילה יסיים את שירותו הצבאי, אף שהשתייכו לאותה קהילה וידע שסכנה נשקפת לחיי אישה רווקה שהרתה; שלישי אמר לה "תעשי מה שאת רוצה ומה שיש בראשך"¹⁸²; ואישה רביעית קיבלה מסר דומה מבן-זוגה: "תשימי אותה לאחד המערות. את תזרקי אותה לשם, תמות, תמות, יקחו אותה, יקחו אותה"¹⁸³.

7. הודאות: "אני חנקתי אותו כדי שימות"

כאשר עלה בידי החוקרים לאתר את החשודה, לרוב הושגה הודאתה במהירות, ורק במקרים מועטים הכחישה את המעשה: מזל א' הציעה להיבדק אצל רופא והתעקשה כי אם הייתה הרה הייתה מעדיפה למסור את התינוק לאימוץ ולא להורגו, אך הודתה במעשה תוך זמן קצר.¹⁸⁴ גרדה ו' נלקחה לשחזור טביעתו של בנה בחוף "אולם לאחר שנשאלה על ידי הקצין, משום מה לא לקחה באותו יום לטיול גם את בנה הגדול בן ה-7, פרצה גב' ויינשטיין בבכי תפסה את ראשה בידיה וצעקה בגרמנית 'כן אני עשיתי את המשגה וזוהי אשמת'. בו במקום חתמה על הצהרה שבה הודתה כי הטביעה את הילד משום שהיה לא נורמלי ואילם"¹⁸⁵. באופן דומה, השוטר שחקר את מונירה ואת אמה מצא סתירות בעדויותיהן, והזמין אותה לחקירה חוזרת שבה הודתה במעשה:

ומהסתירות שנתגלו בעדותן, וסמני העצבנות עת חוקרי אותן, הסקתי שמהוה אינו כשורה. הזמנתי שנית את מונירה, ונסיתי לנגוע ברגשותיה באומרי

180 מכתב מרפ"ק ו' גייר לפרקליט מחוז ירושלים (22.1.1959) א"מ ל-267/30 "רצח וולד ע"י אמו".

181 תסקיר נרקיסה ח', לעיל ה"ש 60.

182 עניין יונה א', לעיל ה"ש 162, בעמ' 79.

183 ת.פ (מחוז ירושלים) 4/57 היועץ המשפטי נ' חנה א' (גזר דין מתאריך 22.1.1957, לא פורסם).

184 צל"ש, כהן 13.7.1955, לעיל ה"ש 170.

185 "החל משפט האם הנאשמת ברצח בנה" הבקר 10.1.1952, 4.

לה בהפסקות [כך] לנו ברור הכל. האם מצפונך אינו מייסרך? להטיל ולדך לתוך בית שימוש? האם באותו לילה ישנת ולילות אחרי זה נרדמת? ולא בא הדבר בחלומך. ומדי דברי זאת בהפסקות נשתקעה במחשבות, ולבסוף היתה עומדת בסירובה כי לא עשתה כדבר הזה ומידי דברי זאת ומשנה לאמור שנית היתה פורצת בבכי. עד אשר לבסוף נכנעה, וכאשר דמעות נגרות על לחייה, אמרה אתה אחי. כמה זמן יאסרוני בעד מעשה כזה.¹⁸⁶

בשלושת המקרים הללו השוטרים שחקרו את החשודות הפעילו במהלך החקירה אמצעי לחץ פשוטים, מבוססי רגש שהובילו להודאתן. בתיאורים העולים ממאמרי העיתונות ודוחות המשטרה, הציגו השוטרים את עצמם כנציגי המדינה והקדמה המדעית, כמי שעלה בידם לאתר באמצעות חקירה קפדנית ודקדקנית נאשמת בעבירה חמורה. רק שש הודעות מלאות נמצאו בתיקי החקירה. בהן מתארות הנשים במילים פשוטות את ההתרחשות לפני הלידה, במהלכה ולאחריה. שלוש תמות עיקריות עולות מהודאותיהן: נתק, כאב ופחד.

נתק: "הייתי כמו משוגעת ולא היה לי שום רגש"

ואז בלילה מחדרה הצר והקופא,
בשארית כוחה למסדרון היא נגרה,
אל תוך בית הכיסא, ושם בחדר האפל,
ילדה את תינוקה,
מתי ואיך, היא לא זכרה.¹⁸⁷

החשודות מתארות בהודאותיהן נתק כפול, מהריון ומהתינוק. ויניק והורוויץ מגדירים נתק זה כ"מכניזם פרימיטיבי של הכחשה": הן הכחישו את הריונן מעצמן ומהסביבה, או שהתקשו לקבל החלטה לבצע הפלה עד שהלידה החלה, באופן מפתיע מבחינתן. מומחה שהעיד במשפטה של אחת הנאשמות הסביר כי המדובר ב"תופעה של תסביך פסיכי של הדחקה שנוצר בתודעת האשה".¹⁸⁸

לבנה ב' תיארה את הלידה כך: "אז ראיתי שמשוהו נפל ממני. אני לקחתי את הדבר הזה שנופל ממני ומשכתי אותו בכוח והוצאתי אותו החוצה, אז ראיתי שזה וולד".¹⁸⁹

186 דוח חקירה ומעצר 19.1.1954, לעיל ה"ש 116.

187 מארי פראר, לעיל ה"ש 1.

188 עניין יונה א', לעיל ה"ש 162, בעמ' 85.

189 הודאתה של לבנה ב', לעיל ה"ש 177 (ההדגשות הוספו).

היא מתייחסת אל התינוק כאל אובייקט מרוחק – "משהו נפל" או "הדבר הזה שנופל ממני", ורק עם יציאתו מגופה היא מגלה, לדבריה – להפתעתה, שמדובר בתינוק. מונחים אלה מייצרים חיץ בינה לבין התינוק, בינה לבין המתתו. באופן דומה, יונה א' העידה כי:

כשנכנסתי לבית השמוש לא ידעתי שאני הולכת ללדת ולא חשבתי על זה. לא שמעתי בכי של ילד. אותו רגע הייתי כמו משוגעת ולא היה לי שום רגש או מחשבה ושום הבנה. כשנסייתי לקום מהאסלה לא הסתכלתי מה קרה ולא ראיתי. לא ראיתי אם זה ילד או ילדה. לא ראיתי את פניו. לא ידעתי מה לעשות.¹⁹⁰

גם כאן חוזרות על עצמן תחושות של ניתוק מוחלט מן המציאות, שלילת יכולת חשיבה, ידיעה, התבוננות או שמיעה. המילה "לא" חוזרת על עצמה 9 פעמים בשורות קצרות אלה, המתמצות בקביעה הפשוטה "לא היה לי שום רגש או מחשבה ושום הבנה". עדות שונה באופייה, המתמללת באופן ברור את המניע ואת שלבי ביצוע העבירה, אך כוללת גם חלקים מעורפלים יותר של נתק, מופיעה בהודאתה של רחל ח':

אני הרגתי התינוק בגלל זה שלא רציתי שההורים ידעו זאת. אחרת באם התינוק היה חי היו עושים לי צרות [...]. אני לבד טפלתי בהולדת הבן. הילד התחיל מיד לבכות. אני לא רציתי שאף אחד ירגיש בתינוק לכן חנקתי אותו עם חתיכת סמרטוט [...]. אני חנקתי אותו כדי שימות. את הסמרטוט שמתי מסביב לצוואר וקשרתי ואז הוא לא בכה יותר. אחר כך יצאתי מהבית עם התינוק עטפתי אותו עם שק [...]. הלכתי לשדה לכוון הבאר כי רציתי לזרוק התינוק לתוך הבאר. הייתי בלי הכרה לא יודעת איפה שזה נזרק כי עשיתי מהר לא רציתי שהאמא שלי תדע מכל המקרה כאשר תבוא עם הרופא [...]. עשיתי את כל זה היות ולא רציתי שהאבא שלי ידע שאני בהריון לפני החתונה כי אם היה יודע הוא היה הורג אותי.¹⁹¹

בעדות זו מופיעה המילה "תינוק" חמש פעמים, וגם המילים "בן" ו"ילד". היא פותחת את הדברים וגם חותמת אותם במניע למעשה – הפחד שהוריה ידעו שהרתה בעודה

190 עדותה של יונה א' בבהמ"ש (1.2.1962) א"מ ל-267/30 "רצח וולד ע"י אמו" (להלן: עדותה של יונה א') (ההדגשות הוספו).

191 הודאתה של רחל ח', לעיל ה"ש 73 (ההדגשות הוספו).

רווקה, והחשש שתשלם על כך בחייה. היא איננה מנסה לחמוק מן הדין, ואומרת במפורש שהתינוק נולד חי, בכה, ואז "אני חנקתי אותו כדי שימות". רק בתיאור שלביו האחרונים של המעשה, היא מתארת את הנתק שמופיע גם אצל האחרות: "הייתי בלי הכרה", והתינוק, הבן והילד הופך להיות "זה" שנזרק. את מקום התיאור השוטף והמפורט, תופסת ההגדרה הכללית: "עשיתי את כל זה".

כאב: "התחלתי להשתולל בבית וצועקת כמו כלבה"

לשווא ניסתה הכל –
תפילות, אמבטיות, מקלחות
את כל המדרגות שטפה במקום עבודתה.
לא פעם הכאב פילח אותה לחתיכות,
היא התפתלה מכאב אך את סודה היא
לא גילתה.¹⁹²

תמה שנייה העולה בהודאות היא הכאב הפיזי שחשות הנשים תוך כדי הלידה. רובן היו קטינות, או צעירות מאוד, וזו הייתה לידתן הראשונה. לפיכך, לא היו מודעות לעוצמת הכאב הנלווה לה. באחד התיקים מסרה יולדת שתכננה להסתיר את הלידה, אך לבסוף הגיעה, בשל הכאב העז, לבית החולים צהלון.¹⁹³ אחרת מסרה בעדותה "נשארתי לבד בבית היו לי הרבה כאבים והתחלתי להשתולל בבית וצועקת כמו כלבה ואף אחד לא עונה [...] לחצתי לחצתי התחלתי לצעוק אף אחד לא בא".¹⁹⁴

לצד הכאב הפיזי, מופיע גם הכאב הנפשי המגיע בעקבות הפנמת תוצאות המעשה, ואילו נלוות תחושות של צער, חרטה ובדידות. מזל א' אמרה לחוקריה "אני מודה בחניקת הילדה שילדתי. ושזרקתי אותה לתוך חבית. אני מתחרטת על מעשי. ומצטערת. ומה שעשיתי זה היה בגלל שהייתי צריכה לעבוד ולא יכולתי להחזיק את הילדה".¹⁹⁵ מונירה ציינה בחקירתה "אני רוצה להוסיף כי לאחר שהולד נפל לתוך בור בית הכסא, בכיתי והצטערתי עליו הרבה. הכנסתי את ידי לתוך הבור ע"מ להוציא אותו אבל הולד שקע בפנים".¹⁹⁶

192 מארי פראר, לעיל ה"ש 1.

193 "התינוקת נמצאה חיה בחדרה של היולדת" דבר 22.2.1956, 6.

194 הודאתה של נרקיסה ח', לעיל ה"ש 129.

195 הודאתה של מזל א' (25.3.1955) א"מ ל-308/12 "רצח ולד".

196 הודאתה של מונירה ד' א"מ ל-308/10 "רצח ולד" להלן: הודאתה של מונירה ד'.

פחד: "אני דאגתי רק שכמה שאפשר יותר מהר להעלים אותו"

וכשחזרה במסדרון בחושך אל חדרה,
החל פתאום הילד, כך אומרת היא, לבכות,
הוא לא חדל, והיא מן השכנים פחדה,
לכן באגרופים עליו החלה להכות.¹⁹⁷

התמה השלישית היא הפחד, המחלחל לאורך כל ההיריון, שמא ייודע הדבר למשפחתן ובעיקר לאב, ואינו מרפה מהן גם בזמן הלידה ולאחריה. הפחד מוביל אותן לחפש מקום לידה סמוי, לנסות להפסיק את בכי התינוק, ולהסתיר את הגופה מייד לאחר הלידה. קצין המבחן של נרקיסה ח' כתב בתסקיר כי היא "נשארה בודדה בסבלה ובכאבה ובחדשים האחרונים התהלכה בפחד־מות פן הריונה יתגלה, ידעה באופן ברור שמשפחתה תהרוג אותה, על כן השתדלה בכוחות כבירים לדחות את הקץ [...] מתארת את הלידה בהתרגשות רבה, אולם פחדה גדול לאין שיעור מהמות וההשפלה הצפויים לה ממשפחתה".¹⁹⁸ בהודעתה במשטרה סיפרה נרקיסה ח' על תגובת אימה שהגיעה כשהתפתלה בייסורי הצירים: "היא ראתה אותי שאני בוכה אמרתי לה מה קרה לי המקרה הזה אמא שלי אמרה לי תשתקי לפני שאבא ידע וירצח אותך".¹⁹⁹ תשובת האם קרוב לוודאי רק מגבירה את בהלתה, והפחד הופך למשתק: היא איננה מנסה להסתיר את גופת התינוק, אשר נותר בפינת המקלחת עד שהמשטרה מגיעה לבית בערב. במקרה אחר, ערבייה לא נשואה בת 19 מעכו אושפזה עם תינוקה לאחר הלידה בבית חולים. מתוך ידיעת הגורל הצפוי לה, קפצה מקומתו השלישית של בית החולים עם תינוקה בזרועותיה ושניהם מתו. בשלושה עיתונים פורסמה ידיעה לקונית שבה חזרה הקביעה הפשוטה: "סיבת ההתאבדות – מצבה המשפחתי".²⁰⁰

לצד הפחד מן האב, ובמיוחד עתה, כאשר דבר הריונה ידוע לו והעובר משמש עדות חיה למעשיה, מחלחל גם הפחד מעונשה של מערכת אכיפת החוק. חלק מהנשים מתארות כיצד התעשתו לאחר הלידה, וניסו להסתיר את הגופה גם אם בדרכים מגושמות לעיתים: יונה א' הניחה אותה בפח האשפה בשירותים בבית הקפה שבו עבדה, ותכננה להעביר את הקופסה לבן זוגה בבוקר.²⁰¹ רחל ח' עטפה את התינוק בשק והשליכה אותו לבאר.²⁰²

197 מארי פראר, לעיל ה"ש 1.

198 תסקיר נרקיסה ח', לעיל ה"ש 60.

199 הודאתה של נרקיסה ח', לעיל ה"ש 129.

200 "הריגת תינוק ואיבוד לדעת" **הבקר** 3.2.1950, 9; "ערבייה המיתה את תינוקה והתאבדה" **הצפה** 5.2.1950, 4; "רצחה את תינוקה, אבדה עצמה לדעת" **חיות** 3.2.1950, 8.

201 עדותה של יונה א', לעיל ה"ש 190.

202 הודאתה של רחל ח', לעיל ה"ש 73.

לבנה ב' עטפה אותו בחלוק בית, הסתירה אותו בארון הכביסה, ומסרה לחוקריה "אני דאגתי רק שכמה שאפשר יותר מהר להעלים אותו".²⁰³ בזמן החקירה הציגו חלקן את הלידה בדרך שסברו שתיטיב את מצבן המשפטי, וטענו כי התינוק נולד מת. קרוב לוודאי שגם מבלי להכיר את החוק הניחו באופן אינסטינקטיבי שעונשן יהיה פחות אם התינוק נולד מת. נרקיסה ח' העידה כי התינוק החליק מידיה במהלך הלידה: "נפילתו קרעה את חוט הטבור והוא נחבט ברצפה [...] היא מכחישה שהרגה את הולד בכונה תחילה".²⁰⁴ לבנה ב' מסרה לחוקריה "אני בטוחה שלא בכה כי אחרת הייתי שומעת את קולו".²⁰⁵ החוקר של מונירה תיאר כיצד תיקנה את דבריה במהלך עדותה:

אני מודה באשמה וזה נכון שרצחתי את הילד. העדה מתקנת את דבריה, אני נכנסתי לבית שמוש והולד נפל לתוך בור בית השמוש, לאחר שחתכתי את "הבשימה" (הטבור) במספרים ואחר כך יצאתי מבית שמוש. אני מבקשת סליחה ומתחרטת על מעשי ואם אעשה את הדבר שנית תתלו אותי. זה הכל [...] לא ספרתי לאיש ורק אלוהים לבד יודע את זה. אני מבקשת שוב להתחשב במצבי ומתחרטת מאד מאד על המקרה שהיה לי, היות ואני ממשפחה טובה והגונה.²⁰⁶

סיכום

מארי פראר, פועלת ניקיון בת שש עשרה, קטינה, חולת רככת, מכוערת, אומללה. נידונה לתליה כל חטאנו רבותיי לפתע משתקפים כראי אל מול חטאה שלה.

אתם המשתרעים כל לילה על סדינים צחורים, ומחייכים באושר מול תינוק לבוש פאר, אל נא תבוזו ככה לחולשות החלשים, חטאה היה גדול, אך כאבה – גדול יותר.

203 הודאתה של לבנה ב', לעיל ה"ש 177.

204 תסקיר נרקיסה ח', לעיל ה"ש 60.

205 הודאתה של לבנה ב', לעיל ה"ש 177.

206 הודאתה של מונירה ו', לעיל ה"ש 196.

נסו נא רבותי לכבוש את זעמכם,
 כי כל אדם ראוי לרחמים,
 כי כל אדם ראוי לרחמים,
 רחמים.²⁰⁷

המתת ילד בידי אימו היא מעשה המבוצע בידי אישה פרטית: מקרה קיצון החורג מן הכלל אך גם מצביע על הכלל בו-זמנית. חריג זה התרחש על רקע יסודות חברתיים ומשפטיים ברורים: ככל שעלה המחיר הכלכלי והחברתי של הלידה שאותו נדרשה היולדת לשלם, וקטנה יכולתה לשאת בתוצאותיה או למצוא חלופה בדמות אימוץ או הפלה, גדלה ההסתברות להתרחשות העבירה. דואליות זו חלחלה אל עבודת מערכת אכיפת החוק: הנשים שבהן עוסק המאמר נתפסו כעברייניות וקורבנות בו-זמנית; כמי שפורעות את הסדר החברתי, אך מצוקתן נובעת מהסדרים המעוגנים בו. עובדה זו הקלה על יחס דואלי כלפיהן, והבנת העבירות שביצעו לא כאנומליה חריגה, כי אם תופעה המשוקעת ברגולציה של תקופתה, המעצבת במידה רבה של דיוק את ממדיה ואת היקפה.

עבודת המשטרה, מעצם טבעה, לא התמקדה בהקשריה המבניים של העבירה, כי אם בהיבטים הפרטניים בלבד של חשודה אשר הפרה את החוק הפלילי. מעצם תפקידה, נמנעה מן המשטרה היכולת לתת מענה ממשי למצוקות חברתיות, ולפיכך ביצעה למעשה מהלך של "הפרטה", המבודד נאשמת כזו או אחרת מתוך מארג חברתי מורכב, אשר בהיעדרו לא ניתן היה להבין את מעשיה לאשורם. תפקידו של השוטר הישראלי היה מתן מענה יומיומי למתח התרבותי שנוצר בין החברה הקולטת לחברה הנקלטת. הוא נדרש לאכוף לא רק את החוק הפלילי, אלא גם את הסדר הציבורי, הלאומי, המדעי והמגדרי בחברה הישראלית בכלל ובמעברה בפרט. מצוקות הנשים שהובילו לביצוע העבירה לא נתפסו כרלוונטיות לתהליכי החקירה.

לא ידוע מה עלה בגורלן של הנשים שבהן עוסק המאמר. ויניק והורוויץ כתבו שרובן ילדו ילדים נוספים, והיו אימהות טובות.²⁰⁸ ממדי העבירה פחתו משנות השבעים ואילך בעקבות שורת שינויים, לרבות השיפור שחל בכלכלה בכלל ובמעמדן של נשים בשוק העבודה בפרט; עיגון האפשרות לבצע הפלה בחוק בשנת 1978²⁰⁹ במקרים שהובילו לביצוע העבירה שתוארה במאמר²¹⁰ וחקיקת חוק האימוץ בשנת 1960; הקמת מוסדות

207 מארי פראר, לעיל ה"ש 1.

208 Winnick & Horovitz, לעיל ה"ש 5, בעמ' 51. שבע מבין הנשים נישאו חודשים ספורים לאחר ביצוע העבירה; האחת הייתה ונותרה נשואה; אחת נותרה במוסד לחולי נפש; אחת היגרה לירדן; אחת עסקה בזנות; ושתיים נוספות ניהלו חיים לא סדורים.

209 על התהליכים שהובילו לחקיקה זו, ראו אמיר ושושי, לעיל ה"ש 51, בעמ' 292-300.

210 מום בעובר, אונס או גילוי עריות שהובילו להיריון, או סיבות פסיכו-סוציאליות.

מתאימים ובהם די מקומות לילדים עם מוגבלויות ומוסדות לחולי נפש; ושיפור בבדיקות גנטיות שהפחית את מספר הילודים הסובלים ממוגבלויות. אך במקביל לירידה במספר העבירות, השתנה דימוין, והסדר הקפיטליסטי העצים את בידודו של הפרט החריג, תוך העלמת המבנים החברתיים המובילים לביצוען.²¹¹ בתוך כך, פחתה במידה ניכרת גם החמלה שגילה הציבור כלפי הנשים, ואת מקומה תפסו זעם ציבורי והחמרה משפטית בעונשן.²¹² את הדיווח המאופק בידיעות הדחוקות בעמודים הפנימיים בעיתוני שנות החמישים, תפסו כותרות צעקניות בעמודים הראשונים. ובתוך כך, הלכה ונשתכחה לא רק מן המשטרה, אלא גם מן הציבור וממערכת המשפט, תחינתו של ברטולד ברכט: "נסו נא רבותי לכבוש את זעמכם, כי כל אדם ראוי לרחמים".

---

211 על מקומו של הקפיטליזם בעיצוב מוסד האימהות והמתח המתמיד בין השניים ראו רוני בריירי גארב, דנה אולמרט, ארנה קזין ויופי תירוש "מבוא: אזרחות, גוף, משפחה וייצוגים – זירות מפגש בין מגדר לקפיטליזם" קפיטליזם ומגדר: סוגיות פמיניסטיות בתרבות השוק 9 (רוני בריירי-גארב, דנה אולמרט, ארנה קזין ויופי תירוש עורכות 2017).

212 תפ"ח (מחוזית"א) 1075/08 מ"י נ' קרוצקוב (נבו 20.12.2009) (12 שנות מאסר); ע"פ 373/10 בוריסוב נ' מ"י (נבו 3.4.2011) (שמונה שנות מאסר); תפ"ח (מרכז לוד) 10-12-9816 מ"י נ' אלוני (נבו 29.12.2014) (המיתה את שתי בנותיה ונדונה לשני מאסרי עולם מצטברים, ופיצויים לאב ולילדיו מנישואים קודמים בסך 700,000 ש"ח).